941.082.1
В 97

† ГЕОРГИ ДРАЖЕВЪ

Бунтовникъ и председатель на Ямболския Революционенъ Комитетъ, роденъ на 26. IV. 1848 г. и обѣсенъ за свободата ни на 29. VI. 1876 г.

20
Инв. № 2195

ЯМБОЛСКИ ПАТРИОТИ
по
ДУХОВНОТО И ПОЛИТИЧЕСКОТО НИ ВЪЗРАЖДАНЕ
(1820—1876)

съ

БИОГРАФИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ И СПОМЕНИ

изъ живота на обесенитѣ презъ 1876 година 29 юний ямболски революционери: Георги Дражевъ, Захарий Величковъ, Атанасъ Кратуновъ, Жеко Андреевъ и тайния комитетски съветникъ Ат. М. Кожухаровъ

отъ

НИКОЛА А. ВЪРХОВСКИ.

ДУБЛИКАТЪ

Записанъ следъ № 2680

II преработено и допълнено издание.

ИЗДАВА
Печатница „Свѣтлина" — Марангозовъ
ЯМБОЛЪ
№ 585 — 1928

941Б
Кр В97

941Б.07/.08

Правото за препечатване си запазва автора.

162,852

О П
БИ КА

ПРЕДГОВОРЪ.

Когато всичко българско тлѣеше и гниеше подъ непоносимото турско робство и България, току речи бѣ заличена дълго време — цѣли петь вѣка — отъ картата на Европа, часа на свободата бѣше ударилъ и петвѣковния робъ ритна и счупи оковитѣ и на среща му, като видение, блесна лжча на свободата.

Двойното робство, което тегнѣше цѣли петь вѣка надъ българския народъ, робство, подъ гърци и турци въ икономическо, духовно и политическо отношение, въ което робство, отъ една страна фанариотския еленизъмъ се стремеше да погълне току-речи цѣлия български народъ и заличи името му отъ историята, а отъ друга — турската власть, която натискаше българитѣ въ положението на една безправна рая, като я лишаваше отъ всички свѣтовни блага и свободи, собственость, дори честь и животъ, стѣгаше народния духъ и притжпяваше у българина съзнанието.

И, макаръ борбата срещу двойното иго да се смѣташе прѣко силитѣ на единъ петвѣковенъ робъ, но тя се води противъ безброй несполуки и разочарования, съ рѣдко въ историята на народитѣ постоянство и търпение, мжжество и героизъмъ: свободолюбивиятъ българинъ бѣше хукналъ изъ Балкакана да търси съ мечъ и пушка свободата на своята родина.

Презъ онѣзи тжжни времена, въ сърдцето на всѣки българинъ думата *«свобода»* звучеше като остъръ викъ отъ национална горесть, а споменуването му — отъ неговото славно историческо минало, бѣ достатъчна искра да го пробуди и тикне въ борба да възроди народа си.

Идеала — освобождението на България, който крепѣше и въодушевяваше духа на българина, не бѣше егоистична любовь, не героизъмъ и слава, а идеалъ — светъ.

Новата ни политическа история, особено по политическото ни възраждане, е пълна съ велики епохални дати, обаче, нито една дата не е тъй ценна и паметна, както тѣзи съ спомени по принесенитѣ жертви за свободата на българския народъ.

За освобождението на татковината, нуждни бѣха неизброими жертви. Трѣбваха хора съ пламенна вѣра и национална гордость, трѣбваха хора борци — герои, калени патриоти и самоотвержени апостоли, които да не жалятъ нищо свѣтовно, а чрезъ перо, проповѣди и юначество да загинатъ за освобождението на майка България.

А такива български чада въ тогавашна робска България имаше въ изобилие.

Отъ плеадата борци, като: Раковски, Л. Каравеловъ, х. Димитъръ, Ст. Караджата, Хр. Ботевъ, Вас. Левски и пр. и пр., които подготвиха и доведоха възстанието презъ 1876 година и които славно загинаха въ борбата по политическото ни възраждане, отъ робска България никнѣха все нови и нови сили, вдъхновявани отъ дълбока обичь къмъ отечеството и отново подемаха й водѣха борбата, докато изнесоха тържеството на народната кауза — *Свободна България*.

Българинътъ знаеше, че ще бжде поваленъ отъ турския куршумъ въ нѣкои дебри и усои, знаеше, че ще бжде хвърленъ въ крепости и зандани и найсетне обесенъ, обаче, зародилото се въ него съзнание за свободенъ животъ не можеше да бжде унищожено, а го крепѣше и тласкаше къмъ свещения идеалъ — свободата.

Когато си спомнимъ за извоюваната свобода и свободата, на която се радваме днесъ, свобода въздигната върху коститѣ и заслугитѣ на народнитѣ ни дейци, не можемъ, освенъ съ горесть на душата си, да си спомнимъ онѣзи тжжни времена, съ тежкитѣ вериги на робството. Едно само възпоминание, единъ само бѣгълъ погледъ върху тежкото и непоносимо положение, въ което бѣше поставена робска България подъ турското иго, е достатъченъ да си представимъ силнитѣ и могѫществени причини, които сѫ заставили българина да напустне тихия и спокоенъ животъ и да се опълчи противъ вѣковния си врагъ. Нека се принесемъ мислено въ ония ужасни времена на робството и предъ насъ ще се обрисува и ще изпъкнатъ съ всичката си ясность, онѣзи кървави сцени и картини, които извикаха самоотверженнитѣ борци, които показаха нечувано мѫжество и извършиха подвигъ, който е достояние за хора съ горещъ патриотизъмъ, съ смѣлъ и решителенъ духъ, на хора, които сѫ се пожертвували на олтаря на народната ни свобода.

Следъ това кратко встѫпление, азъ влизамъ въ ролята си, за която съмъ се нагърбилъ да изпълня, като заявявамъ, че моята цель е да свържа живота на едни истински революционери — съзаклетници, покойнитѣ: Георги Дражевъ, Захарий Величковъ, Атанасъ Кратуновъ, Жеко Андреевъ и пр. и пр. покойници и живи ратници, които прекарали живота си въ борби и мѫки съ действителнитѣ факти, представляющи истинската физиономия на оня редъ отъ събития, които ще освѣтляватъ страницитѣ отъ нашата нова история.

Патриотитѣ — герои, по възраждането ни, всѣкога трѣбва да бѫдатъ предъ очитѣ ни като титани.

Самуилъ Смаилсъ казва: «Деятелностьта на великитѣ хора е здравъ паметникъ на човѣческата енергия, човѣкъ умира и се загубва, но мислитѣ и дѣлата живѣятъ подиръ него и предаватъ сила и печатъ на неговата народность. Духовната страна на неговия животъ се предоставя презъ дълги вѣкове и съдействува въ образуването на характера на последующитѣ поколения. . .»

Другъ единъ съвремененъ поетъ казва:

«Който не умѣе да колѣничи предъ пламенната любовь на борцитѣ за свободата, той не носи въ гърдитѣ си сила отъ нищо велико и който предъ тия герои не чувствува признателность, той не обича щастието на своя народъ и не е тѫжилъ за неговитѣ нещастия».

Националноститѣ въ историята винаги сѫ оставяли спомени на хора, които сѫ се жертвували за свободата на своето отечество.

Народъ, у който не е развито национално самочувство, за него нѣма поле за народни идеали, нито пъкъ за каквито и да било културни нужди.

Ямболе! какви нѣща има да се пишатъ за тебе! Ти си музей отъ старини. Въ тебъ безследно сѫ загинали безброй исторически работи. Ще дойде день, когато твоитѣ обитатели ще съзнаятъ важностьта на старинитѣ ти, но ще бѫде късно.

* * *

Материала по съставянето на настоящата книга съмъ събралъ дума по дума отъ нѣкои живи съвременници — възстанници, отъ хора които сѫ слушали за подвизитѣ и дѣлата на починали ратници и разни исторически съчинения, споменуващи участието на ямболци по двойното ни възраждане.

Да се събере по такъвъ начинъ материалъ и да се съчини едно историческо и биографическо описание следъ дълго минало време, за менъ бѣше доста трудно, обаче, азъ се решихъ и предавамъ въ рѫцетѣ на читателя настоящия си скроменъ трудъ съ надежда, че тѣзи, които охотно четатъ бунтовнически книги, ще се окуражатъ и напишатъ (sic) нѣщо по-исторично за Ямболъ.

гр. Ямболъ, юний 1910 год.

Н. А. Върховски.

Забележка. Понеже предметната история по своето патриотично съдържание не стана достояние на голѣма часть отъ нашето гражданство, по настояване на видни наши съграждани отъ града и провинцията, решихме да издадемъ II-ро преработено и допълнено, отъ сѫщия авторъ, ново издание.

Първи ямболски войводи1). Въвеждане на български езикъ въ училищата. Български учители.

Идеята за освобождението на България, чрезъ едно общо възстание, се бѣ появила у нѣкои ямболски граждани още презъ 1820 година. Първия борецъ отъ Ямболъ е билъ хайдутъ Георги Гарабчи. Когато станалъ около 25 годишенъ момъкъ, Георги образувалъ една малка чета, съ която презъ 1821 година тръгналъ по Сакаръ планина. Чрезъ своитѣ нѣколко героични подвизи — обиране на хазната, идяща за Одринъ, убиването на около 30 души турци-угнетители — той стана прочутъ изъ цѣло одринско и отъ Одринъ нѣколко пѫти валията изпращалъ заптии и войска, за да го уловятъ или убиятъ, но всичко било безуспѣшно. Свърталището му било Вакъвския монастиръ и Бакаджика.

Въ сѫщото време (1823—1829 година) другъ ямболски войвода, Будакъ Стоянъ (Буюклу войвода), заедно съ хайдутъ Велко, сѫ върлували въ Странджа планина и убивали тиранитѣ турци. Презъ 1830 година въ бургаско, каваклийско и лозенградско е ходилъ Даглѫ Стоянъ. За него се говори, че е билъ много щедъръ, но сѫщевременно и много отмъстителенъ. Той е подарилъ на Вакъвския монастиръ «Св. Троица» нѣколко хиляди гроша и после, като се научилъ, че паритѣ сѫ злоупотрѣбени отъ игумена, една вечерь напада игумена и го заклава. Говори се още, че еднажъ, когато нѣкой си байрактаръ-оглу Исмаилъ Ходжа, който билъ главатаръ на едно еничерско отдѣление, дошелъ въ Ямболъ и се установилъ въ кѫщата на дѣдо Костаки,2) на когото снаха му била доста красива и млада.

Агата, следъ като настанилъ въ други кѫщи другаритѣ си — еничери, нахранилъ се и си позволилъ да се подиграе съ честьта на младата жена въ присѫтствието на мѫжа ѝ. Въ кѫщата на дѣдо Ко-

---

1) Княжество България часть II стр. 209 и 213.

2) Дѣдо Костаки (Константинъ) е билъ чичо на Панайотъ Стояновъ Кривия-динъ. Автора.

стаки него день гостувалъ и Даглж Стоянъ. Той възмутително изобличилъ Исмаилъ Ходжа, обаче, за тази си дръзка постжпка получилъ силенъ ударъ въ ржката си. Даглж Стоянъ превързалъ ржката си, грабналъ оржжието си да убие турчина, обаче, турчина избѣгалъ. Войводата се впустналъ по диритѣ му, застигналъ го, убива него и 20 души еничери.

Презъ 1844—1848 година е ходилъ въ дедеагашко и после въ ямболско и Сливенския Балканъ войводата Кара Добре, сжщо ямболчанинъ. Кара Добре[1] най-много е върлувалъ въ Сакаръ планина. Прославилъ се съ нѣколко убийства на кърсердари, особено съ убиването на юзбашията Арабъ Амедаа, който билъ изпратенъ отъ Одринъ да го преследва. За Кара Добре се говори, че той нападналъ едно отдѣление конница отъ башибозуци, които били завлѣкли една мома отъ с. Пандаклий и я водили на конь въ Одринъ да я потурчатъ. Като избилъ турцитѣ, между селата Вакъвъ и Татаркьой, освободилъ момата и я предалъ неповредена на родителитѣ й.

Следъ тѣзи войводи идатъ Александъръ Николовъ и Дѣдо Желю.

Разказва се, че прѣзъ 1868 година войводата Дѣдо Желю се готвилъ да замине съ четата си за Сливенския Балканъ, за да се съедини съ Панайотъ Хитовъ, ходилъ при Дражо хаджи Георгиевъ да иска да му достави 25 чифта царвули и толкова кожени чанти. Дѣдо Дражо, вследствие на много претрупана търговска работа презъ нея година, отказалъ да изпълни молбата на Дѣдо Желю и, когато последния излѣзълъ отъ дюкяна, Георги Дражевъ се запжтилъ подиръ войводата и, като го стигналъ, попиталъ го защо му сж толкова царвули и чанти. Дѣдо Желю, за да удовлетвори любопитството на Г. Дражевъ, казалъ: «ще обуя юнацитѣ си и ще ги поведа въ Балкана да колимъ турци». Георги Дражевъ извадилъ отъ джоба си 20 лири, вржчилъ ги на войводата, обаче, той не ги взелъ, като казалъ: «пари азъ имамъ, само че нѣмамъ време и възможность да доставя тѣзи нѣща. Въ тебе азъ виждамъ нѣщо необикновено и вторий пжть ще те взема при менъ. Ти не си роденъ да живѣешъ въ града, а — въ Балкана».

---

[1] Българско княжество часть II стр. 220.

Действията на такивато горски юнаци, наричани хайдути, събуждали народния духъ. Оттеглюването на Дибича презъ 1836 година и новото фанатизирано настроение на турцитѣ, които на ново се показали противъ българитѣ до толкозъ свирепи, щото българина не смѣялъ да излѣзе на полска работа, карали българитѣ да търсятъ срѣдство за избавление.

Идеята за просвѣта отъ день на день растѣла. Презъ 1832 година за пръвъ пжть се въвѣло български езикъ въ училището при църквата «Св. Тройца», отъ калугерина даскалъ Терапионъ [1]. Той ималъ голѣма почить отъ гражданитѣ и чрезъ своитѣ църковни проповѣди, държани на български езикъ, билъ спечелилъ симпатиитѣ на цѣлото ямболско българско население.

Сношавалъ се е съ по-буднитѣ младежи и каралъ ученицитѣ си да поздравляватъ по Великдень съ думитѣ «Христосъ Възкресе», а не — «Христосъ анести».

Това, обаче, не траяло дълго време. Нѣкой гърчеющи се чорбаджии българи, насъскани отъ енорийскитѣ свещенници, които явно роптаели и негодували отъ изучването на «варварския езикъ», изпъдили още сжщата година Терапиона и на негово мѣсто условили за учитель Апостолъ Куртевъ, съ задължение да преподава на гръцки езикъ.

Едновременно съ даскалъ Апостолъ били условени за учители при «Свети Георгевското» училище и двамата братя даскали хаджи Димитъръ и хаджи

---

[1] Този учитель билъ македонецъ и пжтувалъ за Русия. Презъ пребиванието си въ града ямболци го съгласили и условили за учитель.

Нѣкои стари хора разправятъ, че уволнението му станало вследствие на пиянствуване. За подигравка наричали го «шарапъ-иченъ» — «винопиецъ».

Сотиръ п. Панайотови, съ сѫщото задължение — да преподаватъ на гръцки езикъ.

До 1840 година въ училищата се преподавало на гръцки езикъ.

Презъ 1841 година рѫководителитѣ на българщината на ново се раздвижили и усилено почнали да пропагандиратъ идеята за въвеждане на български езикъ въ училищата. За постигане на цельта тѣ избрали и условили за двѣтѣ български училища Сѫби Колевъ, Сава и Мина Карнобатлии за «Св. Георгевското» и Маринъ Ст. Вѣтровъ и Панайотъ Бѣлчоолу за «Св. Троическото». Следъ тѣзи учители сѫ учителствували още: Ив. п. Стефановъ, Ст. п. Бѣлчевъ, попъ х. Тодоръ и Тоти п. Драгиевъ. (1844—1846 година).

Здрава основа — въвеждане на български езикъ въ училищата се положило отъ учителя Добри Чунтуловъ[1]) презъ 1847 година.

Първъ опитъ за образуване на чета. Планъ за набавяне материални срѣдства. Резултата отъ убийството на сливенския кадия Али Ефенди.

Следъ подписване на Парижкия договоръ, 1856 година, чрезъ който Турция се задължаваше да облегчи положението на християнското население въ държавата си, управлението въ империята вървеше по старому; грабежитѣ и кръвопролитията отъ день на день взимали все по-голѣми размѣри, а турския фанатизъмъ, обладанъ отъ религиозна мания, мразеше и преследваше всичко християнско.

---

[1]) Д. Чунтуловъ билъ условенъ за три години съ годишна заплата 12 хиляди гроша. Когато билъ поканенъ да се «хаирлащиса» и подпише контракта, на общинаритѣ е казалъ: «вие уславяте мене, а пѫдите единъ вашъ добъръ съгражданинъ учитель». Азъ съмъ дошелъ тукъ да просвѣщавамъ, а не да помрачавамъ. Ако даскалъ Апостолъ до сега не се е научилъ да преподава на български, азъ неусѣтно ще го подготвя. Ако условите и него и то не за 2 хиляди гроша, както до сега сте му плащали, а за 4 хиляди, ще остана и азъ.

Общинаритѣ, гледайки въ лицето на Чунтулова патриотизма, условили и даскалъ Апостолъ за 4 хиляди гроша.

Нахлуването и заселването на черкезитѣ презъ 1857—1862 година въ България за последенъ пѫть убеди българина, че за него нѣма вече човѣшки животъ. И, като не бѣ вече възможно да се търпятъ убийства, кражби, безчестия и пр. золуми, почнало се да се търси изходенъ пѫть надъ несноснитѣ теглила.

Презъ 1859 година въ Ямболъ тайно живѣлъ съ нѣколко души сливенци Панайотъ Хитовъ. Въ кратко време той се сприятелилъ съ нѣкои граждани, ламтящи за народни подвизи. Такива сѫ били: Димитъръ Митраджиевъ, Аврамъ Каратошевъ, Панайотъ (Пачо) х. Георгевъ, Андонъ Милковъ, Панайотъ Янкоолу и Никола Мавродиевъ.

Д. Митраджиевъ, знаейки, че П. Хитовъ борави съ хайдутлукъ, предложилъ му да образуватъ чета и тръгнатъ по Балкана. За снабдяване на четата съ орѫжие се натоварили Пачо х. Георгиевъ и Андонъ Милковъ. Когато се приготви всичко по въорѫжението, по общо съгласие на четата, състояща отъ 10 души, отъ които 7 души ямболци и 3 души сливенци, решило се да се убие сливенския кадия Али Ефенди и отъ паритѣ, които ще се оберать отъ него, да се купи още орѫжие и да се събере по-голѣма чета. Този планъ се осѫществилъ, но не далъ очаквания резултатъ, защото единъ отъ дружината, сливненченина Кьоръ Киро се уловилъ отъ властьта и изказалъ другаритѣ си. Правителството турило рѫка на всички участвуващи въ обира и убийството. Отъ съучастницитѣ спасили се съ бѣгство Андонъ Милковъ и Аврамъ Каратошевъ, ямболци, и П. Хитовъ и хаджи Димитъръ сливенци.

Д. Митраджиевъ, Панайотъ Янкоолу, Христо П. Топаловъ, Никола Мавродиевъ и Пачо х. Георгиевъ били осѫдени на вѣчни окови. Последний — за излежаване на наказанието си билъ изпроводенъ въ затвора на гр. Слищовъ и тамъ билъ убитъ отъ една граната, паднала въ затвора, когато руситѣ бомбардирали града презъ последната руско-турска война.

По това убийство, освенъ загиналитѣ въ затвора 50 души и други 50 души заточени въ вѣчно робство, пострадали сѫ и други сливенски граждани, около 200 души, отъ които мнозина сѫ лежали въ затвора повече отъ две години. При карането на осѫденитѣ въ заточение, нѣколко младежи отъ Сливенъ и Ямболъ по пѫтя избѣгали [1]).

Идването на Георги С. Раковски въ гр. Ямболъ. Основаване на българско читалище. Първъ революционенъ комитетъ въ Ямболъ.

Презъ 1858 г. въ Ямболъ е дохождалъ Георги С. Раковски и гостувалъ две денонощия въ кѫщата на Петъръ Коняровъ Марангоза. По покана на Раковски, се свикало вечерно време тайно събрание въ кѫщата на дѣдо Дражо, въ което сѫ участвували: х. Василъ, Дочо Ивановъ, Илия Хавузовъ и учителя Иванъ п. Стефановъ. Въ това събрание Раковски говорилъ за нуждата отъ просвѣта, за скорошното освобождение на България и поканилъ присѫтствующитѣ да работятъ енергично и патриотично за премахването на гръцкия езикъ отъ църквитѣ и училищата. За постигане на цельта Раковски препорѫчалъ на лицата въ събранието ръководителитѣ на българщината да се събиратъ и съвещаватъ по-често и по всѣкакъвъ начинъ да се трудятъ въ града да се открие читалище. Обѣщалъ да изпраща за читалището книги и вестници и за насърдчение подарилъ на всички лица отъ събранието по единъ екземпляръ отъ него издадената книга «Горски пѫтникъ».

---

[1]) Плана по убийството на кадията, както споменахме по-горе, е скроенъ въ Ямболъ съ патриотическа цель.

Г. Димитровъ, въ книгата си «Княжество България», часть II стр. 222, отдава и приписва това злодеяние на П. Хитовъ и строго го осѫжда. Ние не претендираме за първенство, а изтъкваме единъ исторически фактъ, който, ако е осѫдителенъ, да се припише на ямболци, а не на сливенци.

Д. Мавродиевъ и Андонъ Милковъ избѣгали въ Влашко. Презъ 1860 година влѣзли на ново въ четата на П. Хитовъ. Въ едно сражение, станало въ Хановската кория, ямболско, Д. Мавродиевъ билъ тежко нараненъ отъ околийския къръ-салмаджия Омеръ Ага и закланъ отъ другаритѣ си. Следъ амнистията, презъ 1877 година, завърналъ се отъ заточение Аврамъ Каратошевъ и се помина въ 1881 година. За Андонъ Милковъ се говори, че се поминалъ въ Азия, дѣто излежавалъ наказанието си.

Идеята за откриване на читалище била възприета отъ всички, обаче, тя се осѫществила едва презъ 1862 година, когато за учитель въ Ямболъ билъ условенъ даскалъ Ради Колесовъ [1]).

Следъ основаването на читалището, даскалъ Ради се завзелъ и образувалъ революционенъ комитетъ, въ който влизали: Дражо х. Георгиевъ, Дочо Ивановъ, Петъръ Коняровъ и Маринъ Гайдаровъ. Председатель на комитета билъ Ради Ив. Колесовъ. Този пръвъ революционенъ комитетъ не успѣлъ да даде очаквания плодъ, защото даскалъ Ради скоро се поминалъ (1862 година).

Първото българско читалище се помѣщавало въ една църковна стая при църквата «Св. Георги», а по-после въ «голѣмото училище» [2]) при сѫщата църква.

---

[1]) Вижъ биография даскалъ Ради Ив. Колесовъ, стр. 19, издание 1903 година, отъ Никола А. Върховски.

[2]) Въ горния етажъ на «Св Георгевското» училище, въ северната стая, надъ вратата имаше надписъ съ съдържание: Благодетелно Българско Читалище. иулий 8. 1869 г. инд. II. Надписа е написанъ съ едри полуславянски букви.

Въ архивата на градското ни читалище “Съгласие» се съхранява въ запечатанъ пликъ единъ екземпляръ въ рѫкописъ уставъ, състоящъ отъ два члена, отъ първото читалище открито презъ 1868 година.

Поискахме отъ библиотекаря да ни даде оригинала, за да снемемъ преписъ, който да помѣстимъ въ тази ни книга, обаче, отговори ни се, че трѣбва да искаме разрешение отъ г. председателя и само тогава можело да ни се даде. На основание категоричното постановление на чл. 24 отъ уставо-правилника на читалището, ние се оплакахме на г. председателя и го помолихме да заповѣда да се удовлетвори желанието, обаче, вмѣсто услуга, ние чухме отъ устата на г. председателя да ни казва, че, за да ни се даде преписъ, трѣбва да подадемъ заявление, на основание на което ще

До 1868 година читалищното дѣло куцало, а редовно почнало да отговаря на предназначението си презъ 1869 година, когато се избрало читалищно настоятелство отъ интелигентни сили. Лицата, съставляющи първото читалищно настоятелство, сѫ били: председатель, п. х. Тодоръ; подпредседатель, даскалъ Атанасъ М. Кожухаровъ; касиеръ, Константинъ Г. Марангозовъ и членове: Парушъ п. Георгевъ, Василъ Русевъ и Колю Шестаковъ. Въ читалището, освенъ вестници, издавани въ онова време, се получавали и всички новоиздадени книги.

Патриотизма на българитѣ въ скоро време се обърналъ на национална гордость, а негодуванието и умразата противъ гърцизма вземалъ все по-голѣми размѣри.

Рѫководителитѣ на българщината предвиждали настѫпающитѣ събития и казвали, че това, което е най необходимо за отечеството, трѣбва да се приготвятъ просвѣтени работници и къмъ просвѣщението се впуснали много българчета. Едни отъ тѣхъ постѫпвали въ редовни училища, други взимали частни уроци, а трети ходили въ Търново, Елена и други градове да търсятъ просвѣта.

свика настоятелството да разреши въпроса: бива ли да ни се даде, или не. На възражението ни, че за подобни работи въ уставо-правилника нѣма членъ, посочихме му чл. 31, но «немой», та «немой!»

Въ другитѣ държави, когато се яви нѣкой историкъ, археологъ и пр. да изследва и събира сведения за нѣкой важенъ исторически или археологически предметъ, хората не само му услужватъ, но отдаватъ на такивато особенна почить, устройватъ банкети, даже аташирватъ и лица, за да услужатъ на исканията имъ. А пъкъ у насъ, въ Ямболъ, предъ носа ни се намира единъ исторически документъ, чрезъ който нагледно и документално ще засвидетелствуваме деятелностьта на съгражданитѣ ни по възраждането ни, не ни се дава, трѣбва колѣнопреклонно да се молимъ на Петко или Стоянъ.

Другаде, такивато исторически документи хората факсимилиратъ, клиширатъ и ги поставятъ на видни мѣста да ги чете обществото, а у насъ се пазятъ въ запечатани пликове и не се даватъ преписи, даже за исторически книги. Така е то, когато на чело на общенароднитѣ ни работи се поставятъ за рѫководители селяни, макаръ тѣ и да бѫдатъ юристи.

Борба за и противъ българщината. Изгонване на гръцкия владика отъ Ямболъ. Арестувани и изпратени първенци въ Одринъ.

Презъ живата и упорита духовна борба, която доведе 28 юлий 1870 година — сгромолясването на фанариотското гръцко иго и припознаването единството на българската народность въ турската империя, ямболски дейци сѫ били: хаджи Василъ, дѣдо Дражо, попъ Михалъ, Дочо Ивановъ, дѣдо Митю Карагьоза, попъ х. Тодоръ, Георги Мандровъ, Д-ръ Иванчо х. Василевъ, Василъ Русевъ, Илия Хавузовъ, Георги Михалакьоолу, Парушъ п. Георгевъ, Петко Гакевъ, Петъръ Коняровъ Марангоза, Андрея Минчикьоолу и др.

Противъ народната борба, водена отъ споменатитѣ патриоти, защитници на гръцката кауза, едни косвено, а други лично, сѫ били: икономъ попъ Филипъ, х. Панайотъ Варемеза, дѣдо Димо Василчоолу, дѣдо Петко Бояджиевъ, х Илия х. Златевъ, Панайотъ Ив. Бѣлчоолу Ходжата, х. Георги Паламидовъ, Гаки х. Андреевъ и др.

Борбата по черковния ни въпросъ се е водила твърде ожесточено. Действующитѣ лица за и противъ еленизма, били излѣзли отъ границитѣ на всѣко човѣшко достолепие и моралъ.

Гърчеющитѣ се българи, покровителствувани отъ нѣкои мѣстни бейове, обикаляли отъ кѫща на кѫща да увещаватъ и усмирятъ народа, да се не бунтува противъ гръцкото духовенство, защото въ противенъ случай «града лошо щѣлъ да пати».

Презъ 1863 година завърналъ се въ отпускъ отъ Цариградъ сѫгражданина ни Д-ръ Иванчо х Василевъ. Неговото пребиване тукъ, въ най-голѣмия разгаръ на църковния въпросъ, било триумфъ за ратницитѣ противъ гърцизма. Доктора въ скоро време схваналъ положението и се поставилъ на чело на движението. «Моето желание», казалъ доктора, е да видя отечеството ни освободено отъ гръцкото духовенство и въ църквитѣ ни да се чете езика, който ние говоримъ и разбираме».

Това свое желание, което доктора сърдечно изказвалъ предъ противницитѣ на българщината, възбуждало и стресквало мнозина отъ гърчеющитѣ се и съчувствието спрямо него отъ день на день растѣло.

Известило се, че одринския владика Кирилъ[1] по случай именния день на църквата «Св. Георги ще посети Ямболъ.

Това известие двойно разтревожило населението въ града. Гърчеющитѣ се българи на чело съ икономъ попъ Филипъ почнали да правятъ приготовления за тържествено посрещане на владикита. Отъ друга страна, патриотитѣ българи, въ частни и публични събрания, вземали решения за недопущането на владиката да влѣзе въ църквата. Борбата за националиститѣ презъ него време била голѣма спънка въ училищно и църковно отношение, обаче, идеята на борбата била тогава велика и правдата възтържествувала върху българската кауза.

Срещу Великдень по инициативата на общинарйтѣ и читалищното настоятелство се свикало публично събрание и се взело решение, да се съобщи на владиката въ Одринъ да не стжпва въ Ямболъ, защото българитѣ категорически се оказватъ отъ да припознаватъ патриаршията за свое духовно началство и него, владиката, за свой духовенъ началникъ. Това си решение събранието съобщило на владиката, каймакамина и сливенския мютесарифинъ. Последния погледналъ на това действие подозрително и е идвалъ въ Ямболъ да изучи и изследва подробно въпроса и мотивитѣ за неприпознаването на патриаршията и недопущането на владиката да посети Ямболъ.

---

[1] Сжщия владика, презъ 1861 година е служилъ въ сжщата църква и въ една речь, държана отъ него на турски езикъ, се произнесълъ така·

«Християнларъ! Сизъ дининизденъ дишаржь чикъюрсънъзъ. Екюзъ, хайванъ икенъ, сахбисини ве ерини билиръ. Бейгиръ да, она кеза, сахбини танъръ. Фекатъ сизъ, инсанъ икенъ, не еринизи билиюрсънъзъ, не сахбинизи танъюрсънъзъ. Сизъ, хайванларденъ, даха алчакъ биръ шей синъзъ».

Преведена на български:

«Християни! Вий отъ вѣрата си навънъ излизате. Вола, като е добитъкъ, господаря и мѣстото си знае. И коня, сжщо като него, господаря си познава Но вий, хора като сте, нито мѣстото си знаете, нито господаря си познавате. Вий, отъ добитъцитѣ, още по-долно нѣщо сте». Тази часть отъ речьта на владиката буквално ни я предаде Парушъ п. Георгиевъ. На онова време богомолцитѣ останали кръвно обидени, но българското търпение глътнало обидата.

Следъ пристигането си мютесарифина поканилъ по четири души отъ водителитѣ на двѣтѣ страни и следъ дълги увещания, убедилъ странитѣ, първитѣ да не посрѣщатъ владиката, а вторитѣ да допуснатъ владиката въ църквата да служи. Това съглашение се оформило и се подпечатило отъ двѣтѣ страни, а каймакамина се натоварилъ да съобщи решението на владиката и да гледа изпълнението му.

На 20 априлъ сутриньта се представили предъ Д-ръ Иванчо, х. Василъ и дѣдо Дражо трима души гърци отъ Каваклий и молили, отъ името на владиката, споменатитѣ лица да усмирятъ гражданитѣ и да допуснатъ посещението на владиката, за извършване на архиерейска служба.

На 22 априлъ владиката идящъ отъ Каваклий, окрѫженъ отъ 4 души суварии, безъ посрѣщане, стигналъ въ Ямболъ и слѣзалъ въ кѫщата на х. Панайотъ Варимеза. Следъ вечернята владиката поканилъ противницитѣ си на «ракѫ кефи» въ кѫщата на п. Филипъ, обаче, на поканата никой не се отзовалъ.

Вечерьта, въ кѫщата на дѣдо Дражо се свикало тайно събрание и, въпрѣки станалото съглашение въ присѫтствието на мютесарифина, се решило да се не допусне владиката въ църквата да влѣзе. За изпълнение на това решение натоварени били: х. Василъ, Дѣдо Дражо и Илия Хавузовъ.

Сутриньта казанитѣ лица взели ключоветѣ на църквата и се спрѣли до пѫтната църковна врата. Пръвъ отъ свещеницитѣ дошелъ икономъ п. Филипъ, влѣзалъ въ църковния дворъ и, по даденъ знакъ отъ

ОКРЪЖНА
БИБЛИОТЕКА
Ямбол

х. Василъ, лицата отредени нарочно за арестуването на свещеницитѣ, закарали го въ една църковна стая. Сѫщата участь постигнала и другитѣ свещеници. Андрей Минчикьоолу, който минавалъ за довѣрено лице на владиката, съобщилъ за станалото на последния и го убедилъ да иде въ църквата да служи. Владиката, основайки се на сана и подпечатаното съглашение, решилъ и тръгналъ съ диакона си и други двама каваклийски свещеници за въ църква.

Църковниятъ дворъ билъ пъленъ съ народъ. Четире души заптии стоели изъ църковната улица. а каймакамина седѣлъ въ Кючуковата фурна. «Иде!» извикалъ единъ младежъ и народа, безъ да знае за подготвеното, почналъ да се реди за посрѣщане и целуване рѫката на владиката. Когато владиката, благославяйки хората, доближилъ пѫтната църковна врата, х. Василъ казалъ на владиката, че народа не го припознава за свой църковенъ глава и го помолилъ да си отиде, отъ дето е дошелъ. Владиката като грѫмнатъ и позеленѣлъ, помѫчилъ се да влѣзе въ двора, обаче, подготвенитѣ хора съ блъскане и дърпане отвлѣкли го до Кючуковата фурна. Каймакамина скокналъ и почналъ да плаши гражданитѣ съ затворъ и голѣмо наказание, обаче, нищо не помогнало. Владиката по покана на каймакамина тръгналъ съ него и отпѫтувалъ за въ Сливенъ. На сливенци било телеграфирано за тръгването на владиката и изгонването му отъ Ямболъ и сливенци сѫ излѣзи до «Дърветата» на село Артакларе и съобщили на владиката, че сливенци по никакъвъ начинъ нѣма да го приематъ.

Владиката съ анатемосване се върналъ назадъ и отпѫтувалъ за Каваклий.

Следъ изпѫждането, рѫководителитѣ на движението отворили църквата, освободили свещеницитѣ и ги накарали да служатъ по славянски. Преди почване на службата, тълпата народъ се впуснала, разграбила гръцкитѣ църковни книги, кѫсала ги е на парчета и хвърляла въ рѣката и кладенцитѣ. Една часть отъ водителитѣ, съ бѣгъ, влѣзла въ църквата «Св. Тройца», прибрала книгитѣ, предала ги на тълпата и заличила всички гръцки надписи по стенитѣ и иконитѣ.

Следъ църковния отпускъ, каймакамина поканилъ въ конака Дражо х. Георгиевъ и Д-ръ Иванчо х. Василевъ за изследване. На последния, следъ разпита, казалъ да напустне града въ 24 часа, въ противенъ случай щѣлъ да му снеме калъча [1]).

Доктора, обиденъ отъ тѣзи думи, отговорилъ сърдито и натъртено: «не ти, но още 50 души като тебъ каймаками да има въ Ямболъ, пакъ не могатъ се докосна до моята сабля» и излѣзълъ. По пѫтя, види се, доктора не можалъ да смеле обидата и далъ въ Цариградъ телеграфическо оплакване противъ каймакамина. Следъ нѣколко дни каймакамина билъ повиканъ въ Цариградъ и не се завърналъ.

Като подстрекатель по изгонването на владиката се оказалъ въ следствието Дражо х. Георгиевъ и билъ проводенъ подъ стража до сливенския мютесарифинъ. Сутриньта билъ изведенъ предъ мютесарифина, който, следъ разпита, почналъ да убеждава Дража, да се покаялъ отъ извършеното престѫпление, да идялъ въ Одринъ, да целува рѫка на владиката и, като се помири съ него, да го покани да дойде въ Ямболъ. Дражо х. Георгиевъ, възмутенъ отъ това предложение на мютесарифина, отговорилъ: «азъ съмъ българинъ, говоря по български и искамъ това, което се чете въ църквата ни, да го разбирамъ. Азъ предпочитамъ да бѫда увисналъ на вѫже, отколкото да се поклоня на единъ владика, чуждъ за нашата народность».

Подиръ три дни откарали въ Сливенъ момчето на Дражо, Георги. Обвиненъ билъ въ писане и залепване по улицитѣ и църковнитѣ вънкашни зидове на сатири, съ гнусно и отвратително съдържание противъ владиката и гръцкия народъ. Георги билъ запрянъ въ друго отдѣление, съседно съ онова, въ което билъ арестуванъ бащa му. Дражо, като мислилъ, че синъ му е арестуванъ по сжщото обвинение — по изгонването на владиката, надвечерь почналъ да пѣе: «хайде Георге, незнамъ Георге, незнамъ, незнамъ нищичко казвай и се не бой». Турчина — ключарь казалъ на Дражо: «тази пѣсень е хубава, ама «незнамъ» му е много.

---

[1]) Доктора е билъ военeнъ лѣкарь и носилъ военна униформа. Въ Цариградъ е билъ на голѣма почить, ималъ достѫпъ до най-влиятелни паши. Повикването на каймакамина въ Цариградъ се отдава на това.

Баща и синъ, следъ нѣколко дневно запиране, били освободени по заповѣдь отъ Одринъ.

Делегация при Панайотъ Хитовъ. Първо българско представление. Нови привърженици и дейци по народното движение.

Изгонването на гръцкия владика произвѣлъ силенъ превратъ въ живота и мислитѣ на българитѣ и гръцкия духъ до 1867 година съвсемъ билъ изчезналъ Умразата и кипящата вражда между патриоти, гърчеющи се българи и черковници, следъ нанесената победа помири духоветѣ и развърза ржцетѣ на всички. Очитѣ на всички били обърнати къмъ идеала — кога и какъ да се извоюва свободата — освобождението на България Появяването на възстанически чети, фантастичнитѣ герои и организации, легендарнитѣ преувеличени разкази за победитѣ на български войводи, участието на Дѣдо Желю и други ямболци въ четата на П. Хитовъ, всичко това, таинствено предавано отъ уста на уста между българитѣ, пленявало сърдцето на ямболчанина и той, унисанъ въ сферата на блѣноветѣ се е готвилъ за посрещане — възкресяването на българското царство. Революционния духъ презъ 1867 година е билъ въ своя разгаръ. Ржководителитѣ: Дражо х. Георгиевъ, Парушъ п. Георгиевъ, П. Коняровъ и др. не сж били въ положение да уталожатъ лямтящитѣ глави за свобода и сж решили да делегиратъ три лица, които да идатъ при П Хитовъ, който презъ нея година се намиралъ съ четата си въ Сливенскитѣ канари, за да го питатъ, дошло ли е време за възстание [1]).

---

[1]). История Априлското възстание т. I. стр. 70.

Делегиранитѣ лица: Дочо Ивановъ, Митю Каратьозовъ и П. Конярòвъ, следъ срещата и получения отрицателенъ отговоръ, се завърнали и всички се посвѣтили на просвѣтителна дѣятелность и събуждане на народния духъ.

За пръвъ пжть въ Ямболъ, презъ 1870 год. се е дало българско представление, което направило особено впечатление на турцитѣ. Представена била драмата «Геновева»[1]).

Презъ сжщата година, като обществени и политически дейци, изпъкнали на сцената — въ обществото нови сили, които самоотвержено и патриотично подемали борбата. Такива сж били: Георги Дражевъ, Киро Икономовъ, Д х Ивановъ, Филипъ п. Ивановъ, Никола Коняровъ, Митю Драгневъ, Захарий Величковъ, Василъ Апостоловъ, Кузоолу Георги, Ив. Бѣлевъ, Георги Ил. Ботушаровъ, Райчо Ишмериевъ, Петраки х. Илиевъ, Ст. Томовъ, Колю Шестаковъ, Василъ Качулевъ, х. Панайотъ Гакевъ, Георги Бѣлчевъ Ходжата, Ив. Арабаджиевъ, Константинъ Г. Марангозовъ, Никола Симеоновъ, Панайотъ Андоновъ учитель, Ставри Дражевъ, Никола Русевъ, Атанасъ Кратуновъ, Жеко Андреевъ Съртмаджевъ, Панайотъ М. Гайдаровъ, Панайотъ Жековъ, Пан. Георгевъ, Стефко Петковъ, Георги П. Бакаловъ, Илия Г. Маноловъ, Бѣлю Дражевъ, Велико Качулевъ, Никола Славовъ, Димитъръ Стефановъ кундораджия, Д. Бояджиевъ, протестантски пастиръ, Минчо С. Арабаджиевъ и др.

Градското читалище било обърнато единъ вид на революционно училище. Освенъ прочета на раз книги и вестници, издавани по онова време, млад житѣ се училй да пѣятъ бунтовнически пѣсни и мно зина се упражнявали на *талимъ* — военно обучение.

Почвата била вече подготвена за възстание, чувствувало се само нуждата отъ организация.

---

[1]) Ролитѣ на драмата били разпредѣлени така: Др. Николовъ — графъ; Г. Дражевъ — Голосъ; Ст. Томовъ — Геновева; Петъръ Николовъ -- Берта; Ник. Симеоновъ — Хансъ; Ставри А. Парушевъ — Хунсъ; В. Апостоловъ — Шмерценъ-райхъ; Иванъ Кюрчи Тодоровъ — Драко.

Презъ 1872 година Георги Дражевъ, Никола п. Ивановъ и Захарий Величковъ ходили въ Сливенъ, за да се съветватъ съ Ат. Узуновъ, който минавалъ за апостолъ на революционното дѣло въ сливенския окржгъ, по плана на предстоящата бунтовническа организация. Тамъ тѣ намѣрили и В. Левски и се запознали съ него чрезъ Ат. Узуновъ. Последния открилъ на Левски цельта за идването на Г. Дражевъ и другарит̀ѣ му. Левски далъ на Г. Дражевъ нѣколко екземпляра отъ поканата, издадена тогава отъ Българския Революционенъ Комитетъ, опжтилъ Дражева и другаритѣ му, какъ да образуватъ комитетъ и обещалъ да посети Ямболъ.

Следъ това Дражевъ и другаритѣ му се завърнали въ града и се посветили решително да работятъ за организирането на народа.

Образуване на революционенъ комитетъ.

Презъ 1873 година, на 23 априлъ—«Георгьовъ-день» — Георги Дражевъ, по случай имennия си день, поканилъ на «билъ» (вечеринка) нѣкои негови съмишленици и презъ време на веселбата, той и Н. п. Ивановъ подготвили нѣкои отъ присжтствующитѣ да подържатъ идеята за съставяне на комитетъ. Въ вечеринката сж участвували само младежи, другари на Дражева по идеи. Жени и деца нѣмало. Поканенитѣ сж били: Никола п. Ивановъ, Захарий Величковъ, Ат. Кратуновъ, Иванъ Бѣлевъ, Жеко Андреевъ, Василъ Русевъ, Стефко Петковъ, Георги Мандровъ и Филипъ п. Георгиевъ.

Жеко Андреевъ помолилъ компанията—другари да го изслушатъ за «нѣщо» и всички погледи се обърнали къмъ него. «Азъ, аркадашларъ, намирамъ за най подходяще време ей сега, както сме събрани тукъ, да съставимъ единъ «комитетъ», било «нѣщото» на Жеко Андреевъ.

Георги Дражевъ изказалъ съгласие, очърталъ положението на България, въ което се намира и предложилъ да се направи изборъ.

Следъ Дражева взелъ думата З. Величковъ и продължилъ така:[1] «идеята за освобождението на България е проникната по всички кжтища на отечеството ни. Когато азъ тръгнахъ отъ Влашко за тукъ, отъ дето съмъ миналъ, проповѣдвахъ за приготовление за общо възстание. Ние, господа, ежедневно слушаме да се говори за възстанически чети, за приготовленията, които се правятъ по бждащето освобождение на България и време е ние да не спимъ, а като българи патриоти, нека си подадемъ ржка и всички задружно, когато дойде часа, да възстанемъ и смажемъ нашия тиранинъ. Ние сме потомци на страшния Крумъ, насъ ни е кърмила майка българка и въ нашитѣ жили тече българска кръвь. Ние трѣбва всички събрани тукъ да загинемъ, та подиръ насъ, които заживѣятъ, да спомнятъ, че тѣ сж имали братя патриоти, които сж загинали за свободата на отечеството си».

Следъ това Н. п. Ивановъ скокналъ на крака и предложилъ на събранието, ако е съгласно, да се състави комитетъ. Предложението се приело едногласно и се пристжпило къмъ изборъ. За председатель билъ избранъ Георги Дражевъ, подпредседатель З Величковъ, писарь Никола п. Ивановъ, касиеръ Киро Икономовъ и съветници — членове: Жеко Андреевъ, Филипъ п. Георгевъ, Стефко Петковъ и Георги Мандровъ. Следъ избора и обикновеното «честито», почнало се приготвяне на плана по организацията на комитета. Решило се за образуване на тайна поща, агитатори за придобиване на привърженици по дѣлото, съставяне на тайна полиция, намиране на материални срѣдства и пр. и пр.

Въ това събрание се събрали 45 лири турски, предадени сж били на касиера подъ разписка и се положило основа за народна борба.

Следъ закриването на събранието, лицата, съставляющи комитета, единъ по единъ се опжтили за «Крътовата бахча» и тамъ сж положили клетва.

---

[1] Речьта на Захарий Величковъ ни е предадена по смисъль отъ В. Русевъ и Петковъ, живи съзаклетници.

Обряда на клетвата билъ извършенъ отъ п. Никола въ присѫтствието на участвующитѣ лица въ събранието и учителитѣ Папучевъ, даскалъ Атанасъ[1]) и арх Мелетий.

Нови привърженици по комитетското дѣло се записали: З. Коняровъ, Т. Сюлюкчиевъ, Пенчо Тиховъ, Василъ Апостоловъ, Щилиянъ Ковачевъ, Руси Влаевъ, Христо П. Чакмаковъ и др.

Презъ 1874 година, на втория день на Коледа, по инициативата на комитета, се дало второ представление, драмата «Иванку»[2]) Цельта на комитета е била двойна — първо, повдигане на народния духъ и второ, добиване материални срѣдства за нуждитѣ на комитетското дѣло.

Каймакамина, по настояване на нѣколко видни аги, които презъ него време добре схващали политическото течение въ държавата, се помѫчилъ да попречи на дѣлото, обаче, комитета съумѣлъ и издействувалъ съ съдействието на х. Василъ Драгоевъ разрешение отъ сливенския мютесарифинъ Това представление било посетено отъ отбрано общество българи и турци — цивилни и военни, отъ около 30 души сливенци, дошли нарочно, и много селяни отъ околнитѣ села.

Комитета е развивалъ бърза и трескава деятелность по подготовката на всичко нуждно по дѣлото. Всички скрити и заровени ръждясали кремаклии, белгийски шишенета, чифтета и пищови, вследствие станалия обискъ следъ залавянето на Г. Добревъ, били събрани, очистени и складирани въ кѫщата на Н. п. Ивановъ и Георги К. Каварджиковъ. Приготвенитѣ фишеци и сухъ барутъ се пазели въ гърнета заровени въ лозето на Н. п. Ивановъ до «Двата чучура».

---

[1]) Презъ 1873 година, на 23 априлъ (с. с.) Георгьовъдень, следъ съставянето на революционния комитетъ, съ вишегласие, даскалъ Атанасъ билъ избранъ за таенъ комитетски съветникъ и, като такъвъ, винаги е давалъ своитѣ съвети на тѣзи, които се допитвали до него по нѣкои работи отъ общественъ и революционенъ характеръ.

[2]) Драмата «Иванку» за пръвъ пѫть била представена въ Цариградъ, после въ Ямболъ и Казанлъкъ.

Ролитѣ на драмата били разпредѣлени така: Георги Дражевъ — царь Асѣнь; Щ Ковачевъ — братъ на Асѣнь; Н. п. Ивановъ — Иванку; Василъ Мандровъ — Отецъ Иванъ; Василъ Апостоловъ — Исакъ; Д. х. Ивановъ — Мария; Хр. П. Чакмаковъ — Тодорка; Филипъ п. Георгевъ, Митю Драгневъ, Колю Шестаковъ и др сѫ играли останалитѣ роли.

По Ивановъ-день 1875 година «Иванку» била представена втори пѫть отъ ямболскитѣ младежи.

Вънъ отъ приготвеното орѫжие[1] старо и новокупено, членоветѣ—съзаклятници били задължени да се труди всѣкой да си набави орѫжие съ каквото и както намѣри.

За купуване на нови пушки били проводени въ Бургасъ Ставри Дражевъ и Ст. Петковъ. Тѣ купили осемь[2] пушки чифтета, разглобили ги на части, гудили ги въ два човали пълни съ соль и съ кираджийска биволска кола ги пренесли въ Ямболъ. Ст. Дражевъ съ запечатано писмо е ходилъ въ Н.-Загора при нѣмеца инженеръ Краусъ, интименъ приятель на

---

[1] Въ книгитѣ на Ставри Дражевъ, които се намиратъ въ кѫщата на брата му Бѣлю, намѣрихме нѣколко бележки, писани отъ него Въ едно периодическо списание «Наука» въ крайния бѣлъ листъ е написано следующето: «мои бележки по орѫжието, съ което нашия комитетъ разполагалъ презъ бунта е билъ: 10 кремаклийки пушки, 6 пищови, 36 револвера, 18 чифтета, 32 сабли и касатури, 45 паласки (патрондаши б. н.) за фищеци, около 12 хиляди фишеци, 90 оки сухъ барутъ, царвули и навуща около 80 чифта, възстанически дрехи, панталони, куртки и палта, 52 чифта, ямурлуци 14, калпаци около 100, пексеметъ около 60 оки и за около 2 лири лѣкове, сулфато, отрова, мехлеми и платъ за превързване на рани».

Въ листа нѣма дата, нито подписъ. Споредъ Бѣлю, Ставри е написалъ бележкитѣ си презъ 1882 или 1884 год. По другитѣ бележки, които намѣрихме за ценни, ще споменемъ, когато му дойде реда.

[2] Д Кукумявковъ въ книгата си «Споменъ отъ сливенското възстание» стр 101 казва, че пушкитѣ сѫ били 11 и че били доставени отъ Австрия За разлика отъ 1 пушка нѣма да споримъ. Приемаме да сѫ били 11. Спора ни съ Д. К-въ е другъ. Ще цитираме писаното отъ него и ще възразяваме Въ описанието на стр 101 подъ заглавие *«Присъединение на ямболскитѣ момчета съ сливенската чета»*, Д. К-въ казва: «когато се приготовляваха, нѣмаха орѫжие и припаси» Тоафъ шей! «момчета» тръгнали за Балкана да освобождаватъ България, а пъкъ нѣмали «орѫжие и припаси». Какъ да окачествимъ Д К-въ въ тази негова километрическа лъжа? После: «за тази цель Г. Дражевъ писалъ на приятеля си Г. Добревъ въ Одринъ да му купи единъ сандъкъ патрони за револвери и да ги изпрати неузнато въ Ямболъ. За орѫжие проводилъ брата си Ставри въ Н.-Заго-

---

ра до нѣмецътъ Краусъ, Дражевъ приятель, който заемалъ важенъ постъ на желѣзницата. Той пристигналъ въ Нова-Загора и отишелъ при Крауса, когото помолилъ да му изнесе отъ Австрия 11 пушки «Лафише». Нѣмецътъ приелъ поржчката и пушкитѣ се получили отъ него и Ставри ги внесълъ въ Ямболъ».

Ямболскитѣ «момчета» не сж били момчета — ергени, като Д. К-въ презъ него време, а мустакати мжже на възрасть отъ 20—40 години, между които имаше бащи на 3—5 деца. Г. Дражевъ не е писалъ на Г. Добревъ, а Г. Добревъ Карнобатловъ, който и днесъ е живъ, е билъ проводенъ нарочно въ Одринъ, отъ страна на комитета, до Ал. Сакеларий, манифактураджия въ чаршията «Али паша»», съ 15 лири турски за купуване на 4 револвери и патрони. Д. К-въ казва, че нѣмали «оржжие и припаси». Тогава защо Г. Дражевъ «е писалъ» да му купятъ «патрони за револвери?» Д. К-въ или е билъ пиянъ, когато е пишелъ за ямболскитѣ работи или е писалъ каквото му е уйдисало на калема. После. Възстанието било опредѣлено да се провъзгласи на 1 май, а нѣмецътъ Краусъ доставилъ отъ «Австрия» пушки. Тѣзи пушки какъ сж успѣли да стигнатъ отъ «Австрия», когато знаемъ, че отъ Бѣлово нагоре нѣмаше желѣзница? Даже и по море да сж били пратени, пакъ трѣбвало единъ срокъ отъ месецъ.

Въ стр 106 се казва: «З. Величковъ нѣмаше пушка. Г. Дражевъ помоли Филипъ п. Георгевъ да му даде неговата си и той му я даде». По-надолу на сжщата страница: «тѣ формировани (ямболскитѣ «момчета» б. н.) още въ двора на Н. п. Ивановъ, тръгнаха единъ подиръ други съ пушки...» «Г. Дражевъ помоли Цанкова да му даде чифтето си, защото той (Г. Дражевъ б н.) бѣше безъ пушка. Цанковъ му далъ чифтето си» Г Дражевъ, като председатель на комитета, предводитель — войвода на ямболската чета, който е похарчилъ повече отъ 200 лири собствени пари по дѣлото и З. Величковъ, дѣсна ржка на Г. Дражевъ, нѣмали и тръгнали да просятъ пушки отъ хората! Артъкъ бурада янлъшъ едиюрсънъ, Кукумявковъ ефенди! Ами кои бѣха тѣзи «момчета», които формирувани още въ двора на Н. п Ивановъ и тръгнали единъ по единъ съ пушки». Казвате, че ямболскитѣ «момчета» нѣмали «оржжие и припаси», а на друго мѣсто «тѣ формировани... съ пушки...» Да кажешъ на пиянъ човѣкъ, че е пиянъ, то е глупость, а на драскачъ — списатель *невежа*, това е право, защото казаното ще обосновешъ и подкрепишъ съ неговото произведение.

Г. Дражевъ, вржчилъ му писмото и му броилъ 30 л. т., като казалъ: «бати праща тѣзи пари, а защо— не знамъ». Нѣмецътъ се изсмѣлъ, отворилъ писмото и го далъ на Ставри да го прочете. Ставри се престорилъ, че не може да прочита писмото отъ батя му, обаче, нѣмеца иронично му казалъ: «де, чети, не се преструвай, азъ знамъ, че бати ти нищо не крие отъ тебе». Следъ това Ставри се завърналъ и на 1 май Г. Дражевъ, чрезъ Ив. Цанковъ, телеграфистъ по Хиршовата линия — Ямболъ, получилъ 12 пушки чифтета, система *«Лафише»*.

Приготовленията по комитетското дѣло ставали току-речи безъ никакъвъ страхъ, защото II отдѣлъ — «Каргона» е билъ и тогава и сега населенъ само отъ българи. Турци сж влизали въ «Каргона» само чиновници и нѣкои отъ бейоветѣ, обаче, винаги придружени отъ нѣкой българинъ чорбаджия.

Ако нѣкой хашлакъ-тучинъ е влизалъ въ тоя отдѣлъ, считало се за голѣмъ бабаитлъкъ — геройство.

Когато нѣкой голтакъ турчинъ искалъ да се препоржча за бабаитинъ, казвалъ: «ей, къяфетиме бакма, бенъ, саатъ оникиденъ сонра, Каргоная гирмишъ адамъ имъ». (Ей, недей гледа на положението ми, азъ съмъ човѣкъ, който следъ дванадесетия часъ съмъ влизалъ въ Каргона). Каргонци, въ считѣ на турцитѣ, минавали за хори герои й отмъстителни и наричали Каргона «Кючюкъ Карадаа» (малка Черна гора).

За покупка на още оржжие и патрони, както споменахме въ критиката си, билъ изпроводенъ въ Одринъ Георги Добревъ Карнобатловъ, обаче, не успѣлъ да извърши нѣщо, защото полицията го пипнала и арестувала.

Калпацитѣ сж били отъ черна кожа, шити отъ Кюркчи Колю Тодоровъ и Георги Миндовъ. Тѣ били складирани въ кжщата на Филипъ п. Георгиевъ.

Фишецитѣ (патронитѣ) се приготовлявали въ кжщитѣ на дѣдо Дражо, Н. п. Ивановъ, Димитъръ Стефановъ кундураджия и Константинъ Г. Марангозовъ[1]), отъ Митю Тодоракевъ, отъ двамата братя на Г. Дражевъ — Ставри и Бѣлю, Никола Славовъ, Петраки х. Илиевъ и др. По изработването на фишецитѣ помагали сж жени и момичета.

Царвулитѣ се купували на кожа и се изработвали въ кжщата и дюкяна на Н. Славовъ[2]) отъ него и Д. Стефановъ кундураджия. Патрондашитѣ сж били шити отъ сжщитѣ.

Навущата сж били купувани отъ града и околнитѣ села чрезъ вѣрни привърженици на комитета и се пазили въ кжщата на Дочо Ивановъ.

Възстаническитѣ дрехи, като панталони, куртки, палта и ямурлуци се шиели отъ Стефко Петковъ и Жеко Андреевъ Съртмаджевъ и били складирани въ кжщата на Н. п. Ивановъ, дето вечерно време имъ се защивало отъ моми зелени и червени гайтани.

Барута скжпъ и прескжпъ се купувалъ отъ Одринъ чрезъ Сакеларий, изпращанъ до Ив. Цанковъ, телеграфистъ по Хиршовата линия — Ямболъ и нощно време, чрезъ комитетски хора се внасялъ въ Каргона, ту презъ Тунджа, ту презъ лозята.

Знамето било приготвено отъ зеленъ платъ, изработено съ желта и бѣла сирма отъ учителката Тенинка Георгакева и Радка Ив. Бѣлева. Въ срѣдата на плата билъ вѣзънъ лъвъ съ корона на глава, надъ която стоялъ надписъ «Свобода или смърть», а отъ другата — ямболци, да измремъ за отечеството» и дата, 1876 г.

---

[1]) При последния, К. Марангозовъ, билъ условенъ за работникъ дърводѣлецъ единъ турчинъ, именуванъ дѣдо Хасанъ, който е билъ пленникъ въ Русия презъ време на Севастополската война и, въпрѣки своитѣ религиозни и национални чувства, най-сериозно е работилъ въ дома на господаря си куршуми и тайно ги е продавалъ на роволюционеритѣ, разбира се, съ съгласието на К. Марангозовъ.

Въпросния турчинъ билъ родомъ отъ Азия, гр. Смирна (Гявуръ Измиръ) Той мразилъ сънародницитѣ си за тѣхнитѣ варварщини извършени върху беззащитното християнско население въ турската империя и предсказвалъ за скорошното проваляване на държавата на султана.

[2]) Попитахме Н. Славовъ за числото на царвулитѣ и отговори, че тѣ сж били около 80 — 90 чифта Значи бележката на Ст. Дражевъ е вѣрна.

Лѣкарства и други материали, нуждни за похода на четата, сж били купени и приготвени отъ З. Величковъ.

Заедно съ вещественитѣ приготовления, комитета е действувалъ и за организацията на четата.

Внушителното число членове и привърженици, карало комитета да взема предпазителни мѣрки. Града е билъ раздѣленъ на два участъка, а всѣкой участъкъ на махали, на които е имало опредѣленъ по единъ десятникъ. Въ I й отдѣлъ, Ямболъ, десятници били: Василъ Мандровъ, Д. Стефановъ и Стефко Петковъ, а въ II й — «Каргона»: Георги Бѣлчевъ, Филипъ п. Георгевъ, Ж Андрѣевъ, Ат. Кратуновъ и Ив. Андоновъ. Чрезъ тази мѣрка, комитета искалъ да знае за хода на работитѣ по дѣлото въобще и да вземе нуждинтѣ мѣрки.

Апостолитѣ — революционери, които сж посетили Ямболъ, сж били: Г. С. Раковски, Г. Икономовъ, Г. Димитровъ, С. Стамболовъ и Ил. Драгостиновъ. Раковски, както споменахме другаде, е билъ въ Ямболъ презъ 1858 год. Другитѣ апостоли сж посетили Ямболъ презъ 1875 и 1876 год.

Презъ 1875 год. С. Стамболовъ[1]) е идвалъ въ

---

[1]) Ходенето на Стамболова право въ кжщата на Д. х. Ивановъ и сетне — на Зл. Паламидовъ, е било, че той билъ познатъ съ първия отъ Цариградъ, а съ втория отъ Одеската семинария. Когато е станало дума за С. Стамболова, покойния Зл. Паламидовъ казвалъ: «язжкъ бей! този човѣкъ (Стамболовъ б. н.) е дохождалъ въ кжщата ми презъ онѣзи времена, а азъ, нѣмахъ щастието да се срещна съ него да си приказваме, за онова, що сме вършили въ Одеса»

По идването на Стамболова, Хр. П. Чакмаковъ разправя следующето: „Презъ 1875 год. бѣхъ отворилъ книжарница. При мене идваше единъ пжтующъ книжаръ, на име Шишковъ и ме заставляваше да се абонирамъ за едно списание «Училище», издавано въ Букурещъ. Недвечерь, сжщия книжарь придруженъ отъ едно младо момче на около 18—19 годишна възрасть дохождаха въ книжарницата и отъ разговора, който водихме, разбрахъ, че гоститѣ ми сж хора революционери. А понеже момчето ми се виде доста развито и схванало добре течението на тогавашната българска поли-

Ямболъ, придруженъ отъ единъ интелигентенъ човѣкъ, книжарь, именуемъ Шишковъ. Тѣ ходили въ кѫщата на Д. х. Ивановъ, обаче, не го намѣрили й, въпрѣки волята на домашнитѣ на Д. х. Ивановъ, седѣли до мръкване. Като се смрачило добре, питали за кѫщата на Зл. Паламидовъ и едно момче ги завело. Отъ тамъ, като ненамѣрили и Паламидова, отишли въ църквата «Св. Георги» и нощували въ една

тика, попитахъ книжара отъ где е момчето и по каква работа ходи по нашитѣ мѣста. «То е търговче, водя го съ мене да го уча на занаятъ», отговори ми иронично книжара. После се научихъ отъ Ст. Дражевъ, че момчето било Стефанъ Стамболовъ. Когато за пръвъ пѫть се запознахъ съ покойния Стамболовъ, запитахъ го, идвалъ ли е презъ 1875 год. въ Ямболъ и посещавалъ ли е книжарницата ми, съ нѣкой книжарь, покойника усмихнато ми отговори: „да, какво прави моя съученикъ Злати Паламидовъ, поздрави го. . .“ и пр.

По идването на Стамболова, Никола Русевъ разправя: „бѣше по Великденскитѣ праздници, съ Ставри Дражевъ и Захарий Величковъ слѣзохме по разходка въ Каргона. Отбихме се въ хана на Шекерджията, да подберемъ другаря си Ат, Кратуновъ, който винаги се навърталъ тамъ. Въ дюкяна на хана, намѣрихме Кратуновъ, седящъ до едно момче, което, заобиколено отъ нѣколко младежи, разправяше нѣщо. Кратуновъ ни покани и ни запозна съ момчето «Ст. Ташковъ». Новия за насъ приятель «Ташковъ» почна да продължава да говори по патриотическитѣ работи, обаче. Ст Дражевъ съгледалъ едно съмнително лице въ кръжока, мигналъ на „Ташковъ“ и той прекъсва разговора. При сбогуването ни, поканихме го да остане нѣкой день въ града ни, но той отказа „не е време за конушмакъ и гостуване Съ когото трѣбваше, азъ се срещнахъ. Народа отъ менъ очаква работа» каза и ние тръгнахме. Последнитѣ му думи разтревожиха духа ни и ние, считайки себе за патриоти и жадни да научимъ нѣщо сериозно по онова, което знаехме и слушахме да се говори, решихме и се върнахме, на сила да го задържимъ за вечерьта, но той бѣше отпѫтувалъ.

За споменъ на запознаването ни „Ташковъ“ ни подари по две картини въ форма на karte de visite, представляющи, едната клетвата на х Димитръ и Ст. Караджата, а другата битката на сѫщитѣ герои“.

Нашето схващане и заключение по идването на Стамболова е, че той не е идвалъ съ мисия, като апостолъ, а случайно „... къмъ пролѣтьта въ 1875 г., когато Стамболовъ бѣга презъ Ст.-Загора“ както сноменава Д. Т, Страшимировъ въ „Ист. Апр. Възстание т. II, стр. 10“, трѣбва да ес отдаде идването на Стамболова въ Ямболъ.

църковна стая, сутриньта се запознали съ учителя Ив. Бѣлевъ, повикали чрезъ последний Г. Дражевъ и затворени четирмата въ стаята, прекарали около 5 часа време.

Следъ Стамболова, сѫщата година въ Ямболъ е идвалъ отъ Одринъ Г. Димитровъ за събиране на вересии, произходящи отъ продажба на книги, вестници и списания получавани тукъ отъ частни лица и читалището. Презъ пребиването си Г. Димитровъ присѫтствувалъ на едно събрание въ читалището и отъ водения разговоръ, относящъ се до народното дѣло, останалъ много доволенъ, насърдчилъ съ нѣколко патриотически думи присѫтствующитѣ и подарилъ нѣколко книги и вестници, стари и нови, издавани презъ нея година.

По идването на Г. Икономовъ въ Ямболъ не можахме да съберемъ почти никакви положителни сведения. Споредъ думитѣ на Василъ Русевъ, Илия Хафузовъ и Стефко Петковъ, неговото посещение не траяло повече отъ 4—5 часа. Ходилъ е отъ дюкянъ на дюкянъ ужъ да купува нѣщо и питалъ за несѫществующи лица, има ли противотурско движение, има ли комитетъ и пр. работи, чрезъ които вмѣсто помощь нанесълъ страхъ. Следъ заминаването му, оказало се, че той билъ апостолъ революционеръ, обаче, миналъ отъ тукъ безъ мисия. Г. Дражевъ, който познавалъ Г. Икономова и съ когото се е срѣщалъ него день, смъмрилъ Икономова за постѫпката му и следъ Икономовото заминаване, тръгналъ отъ дюкянъ на дюкянъ, въ които е стѫпилъ Икономовъ и казвалъ, че «лицето е отъ нашитѣ».

Въ началото на месецъ априлъ единъ празниченъ день, следъ църковенъ отпускъ, две непознати лица отъ църквата «Св. Георги», придружени отъ Д. х. Ивановъ и учителя Ив. Бѣлевъ, сѫ опѫтили къмъ I отдѣлъ на града. Любопитството на гражданитѣ, особено на комитетскитѣ хора, да узнаятъ кои й какви сѫ тѣзи хора, обвладало мнозина и нѣколко младежи тръгнали пръснато отъ далечъ подиръ тѣхъ.

Когато непознатитѣ влѣзли въ кѫщата на Г. Дражевъ, младежитѣ се пръснали. Непознатитѣ сѫ били Иларионъ Драгостиновъ и К. Тотевъ[1]), идящи отъ Сливенъ. Друга една група младежи отъ I отдѣлъ влѣзли въ кжщата на Г. Дражевъ, нахлули при гоститѣ и чрезъ мимически знакове искали отъ Г. Дражевъ да узнаятъ кои сж господата, но Дражевъ повдигалъ веждитѣ си въ знакъ на отрицателенъ отговоръ. При изпращането на посетителитѣ си, Дражевъ тайнимъ образомъ канялъ съмишленицитѣ си на вечеринка, като ги предупреждавалъ да дойдатъ сами — безъ жени и никой да не ги усѣти.

---

[1]) К. Кукумявковъ по идването на Ил. Драгостиновъ и К. Тотевъ споменава въ книгата си, стр. 41, обаче, датата не опредѣля. Тя е била 14 априлъ.

Въ книгитѣ на Ст. Дражевъ, който за сега живѣе въ Русия, се намира преписъ отъ едно възвание, писано отъ него съ забележка «това възвание го прѣписахъ отъ едно печатно възвание, донесено отъ Ил. Драгостиновъ презъ 1876 год.» 1879 год. 23-й февруарий Ямболъ.

Преписа не е довършенъ и ние го печатаме колкото съдържа. Възванието гласи:

«Братя Българи! Дойде вече края на звѣрскитѣ злодеяния, които отъ 5 вѣка насамъ търпи нашиятъ народъ подъ умразната турска власть. Всѣки отъ насъ съ нетърпение очакваше тоя моментъ. Но . . . май започна вече деньтъ на българското народно възстание, въ България, Тракия и Македония. Всѣки честенъ българинъ, въ жилитѣ на който тече чиста българска кръвь, както е текла тя и въ жилитѣ на нашитѣ царе: Крумъ, Борисъ, Симеонъ и Асѣнь, трѣбва да грабне оржжието въ ржце, за да възстанемъ като единъ човѣкъ и по тоя начинъ, съ първия още ударъ да смутимъ неприятеля.

Нашитѣ юнаци българи не трѣбва да се боятъ отъ смъртьта и разнитѣ други опасности. Тѣ трѣбва да се не страхуватъ отъ това само по себе си нагнило турско правителстто, което отдавна очаква своето опропастяване

Напредъ българи! Дигайте пушкитѣ въ ржце да се срещнемъ единъ други противъ неприятеля, да запазимъ своето, да придобиемъ свободата си!

О, българино, докажи, че живѣешъ и ти, покажи какъ знаешъ да ценишъ скжпата свобода.

Чрезъ днешното си възстание, ти ще добиешъ свобода съ бой и съ собствената си кръвь Счупи хомотътъ, който сече твоя вратъ, като съ трионъ.

Ти, който търсишъ свобода, честь и човѣшко право за себе си, пази така сжщо свободата, честьта и правото на оногова, който ги потърси при тебе. Защити го!

Бжди юнакъ неустрашимъ срещу неприятеля, сражавай се, воювай геройски; но не отказвай благоволенето си и къмъ робътъ!

Отъ днесъ, въ името на българския народъ, ние обявяваме предъ цѣлиятъ свѣтъ, че желаемъ: или. . .

Щомъ се стъмнило дѣдо Дражо заповѣдалъ пжтната врата да бжде заключена, а когато се похлопа, Ставри да отива да отваря. Г. Дражевъ и гоститѣ, като се навечеряли, прибрали се въ една стая и чакали за гости. Дѣдо Дражо отишелъ при гоститѣ да вземе «лека нощь» и казалъ: «момчета, моята пѣсень е изпѣта отъ менъ вече. Сега е реда на васъ. Когато азъ пѣяхъ и нѣкой искаше да ме прекъсне, азъ на часа му лепнувахъ шамаръ. А когато се изпречеше предъ менъ нѣкой да ме пита отъ кого съмъ научилъ пѣсеньта, отговаряхъ «не знамъ». Арифъ оланъ аннасънъ. Лека нощь»,

Иларионъ Драгостиновъ, трогнатъ отъ тѣзи думи, скокналъ, хваналъ ржката на старика, целуналъ я и насълзенъ отговорилъ: «разбрахъ значението на думитѣ ви. Ако въ всѣкой градъ и паланка, ние апостолитѣ на свободата, имахме най-малко по двама стари, но влиятелни предъ народа хора, нашето дѣло отдавна щѣше да възтържествува и азъ днесъ не щѣхъ да сѣда цѣлъ день тукъ опасанъ съ револверъ и кама, а щѣхъ свободно да ходя, да ямъ, да пия и да се веселя».

Следъ последователно пристигане на поканенитѣ гости, настанени въ гостната стая, влѣзълъ Ил. Драгостиновъ и Г. Дражевъ го запозналъ съ всички, като опредѣлялъ и длъжноститѣ на лицата съставляющи комитета. Зах. Величковъ, който него день билъ малко «чакъръ-кефлия», казалъ: «комплиментитѣ да се оставятъ на страна и да се почне, ако има нѣщо да се говори, чисто по български».

Ил. Драгостиновъ извадилъ отъ джеба си едно възвание, подалъ го на Н. п. Ивановъ и той почналъ да го чете съ високъ гласъ. Съдържанието на това възвание било следующето:

«Милий български народе!

Всички народи около тебе се наслаждаватъ отъ доброчесть животъ въ всѣко отношение. Само ти и твоитѣ съжители, които сте имали злочестината да се управлявате отъ турското правителство, сте лишени отъ неуспоримитѣ права за всѣки човѣкъ и тежко стенете подъ едно *варварско иго*. Особено ти, милий народе, никакъ не можешъ да помислишъ, че *живѣешь като народъ;* само тебе е най-строго подъ жестоки наказания запретено най-законното нѣщо — народното ти просвѣщение; само твоитѣ занаяти се намиратъ въ първобитното си състояние; твоето земледѣлие и търговия сѫ съвършено убити; честьта, имотътъ и животътъ на твоитѣ деца сѫ всѣкога изложени на произволъ и на подигравка; само ти не намирашъ отеческо правосѫдие тамъ, дето го търсишъ.

И всичко това произлиза само и само отъ досегашното ти неспособно и безчеловѣчно правителство. Това нетърпимо вече състояние ти наложи света длъжность да се дигнешъ съ орѫжие въ рѫка и да премахнешъ злото. Ти изпомежду себе изваждашъ за сега насъ и ни изпровождашъ на бойното поле, за да се боримъ за светата цель.

Ние те послушахме, и сега ето ни вече на бойното поле, гдето ще пролѣемъ и последнята си капка кръвь за твоето освобождение. Молимъ те само да земешъ въ внимание долнитѣ наши предложения въ видъ *на законъ,* който ще приведемъ въ точно изпълнение:

1. Всѣки българинъ, отъ най-малкиятъ до най-голѣмиятъ, дълженъ е да постоянствува въ народното решение и да не дава *никаква* поддържка и помощь на досегашното правителство и на неговитѣ привърженици, виновницитѣ на нашитѣ злочестини, напротивъ, това правителство и неговитѣ привърженици отъ всѣкиго трѣбва да се гонятъ и наказватъ най-безмилостно.

2. Всѣки отъ васъ, и които оставате въ кѫщитѣ си и които взиматъ орѫжието въ рѫка, не трѣбва да бѫде ни най-малко ожесточенъ противъ мирнитѣ турци, наши съжители и състрадалци. Напротивъ, длъжни сте да имъ дадете братска рѫка, помощь и покровителство, ако бѫдатъ преследвани

отъ правителството, защото сж съчувствували на народното ни движение. Честьта, животътъ и имотътъ на мирнитѣ турци трѣбва и за васъ да бждатъ толкова мили и свети, колкото сж и за тѣхъ.

3. Додето не се освободимъ отъ това правителство и не наредимъ друго способно да ни направи доброчестни, паричниятъ имотъ на всѣко частно лице трѣбва да е на разположение на нуждитѣ на светата ни цель. Но общественитѣ имоти — за поддържане училища и църкви, които сме си набавили съ кървавъ потъ, които сме отдѣляли отъ залъкътъ си, трѣбва да останатъ ненарушими до втора заповѣдь.

Милий народе, ти си страдалъ много, въ това страдание, въ този честитъ часъ, вмѣсто да те отслаби, напротивъ, ще те разразнява като лъвъ и въ твоитѣ мишсци ще влѣе юнашка кръвь, като си спомнишъ за какво се боришъ и какви ще сж последствията на твоята борба. . . Освенъ това, ти народе, си многоброенъ, ти си въ своята кжща, помежду стенитѣ на твоятъ крепки Балканъ, ти си обиколенъ отъ имотътъ си. А всичкитѣ тия нѣща сж твои най-здрави и непобедими съюзници. Дързость, прочее, и напредъ съ увѣрение, че победата ще бжде на твоя страна, защото и правдата е твоя. Дързость, защото твоето възстание е благословено отъ Бога и трѣбва да бжде одобрено отъ всѣка държава, народъ и община, у които правдата и человѣколюбието не сж угаснали!

Издадено отъ хиляда български възстаници въ Балканътъ на 8 й септемврий 1875 година[1]).

Възванието не произвело ефектъ, защото мнозина сж го чели въ читалището, гдето било получено още презъ Коледнитѣ празднници. Изпратени сж били около 20 екземпляра отъ Търновския комитетъ до Ив. Цанковъ, който ги предалъ на Г. Дражевъ да

---

[1]) Съдържанието на това възвание по смисъль ми е предадено отъ нѣколко живи съзаклятници, които сж присжтствували на събранието. Въ преписъ е печатано въ «История на априлското възстание», томъ II, стр. 180, отъ дето го заемаме.

ги пръсне, гдето намѣри за добре. Следъ прочитането на възванието, Г. Дражевъ помолилъ гоститѣ да се прекъснатъ въпроситѣ по възстанието[1] и да се гледало «мохабетя». Причината на това противоположно предложение спрямо цельта на свиканото събрание е била, че повечето отъ събравшитѣ се

---

[1] Д. Кукумявковъ въ своята книга «Споменъ отъ сливенското възстание», стр. 41, казва, че сливенския комитетъ делегиралъ Коста Тотевъ книговезеца и Илarионъ Драгостиновъ за въ Ямболъ, като имъ далъ възстанически писма, билети отъ Българ. Револ. Центр. Комитетъ, 2 устава и пѣснопойки отъ съчиненията на Хр. Ботевъ и Ст. Стамболовъ и тѣ се срещнали въ Ямболъ съ Г. Дражевъ и Н. п. Ивановъ, открили цельта на идването си, предали имъ книжата и ги опѫтили, какъ да съставятъ комитетъ.

Писаното отъ Д К-въ по идването на двамата революционери въ Ямболъ е вѣрно, обаче, тѣ да сѫ били проводени съ мисия отъ сливенския комитетъ — да донесатъ нѣкакви книжа и да учатъ ямболцитѣ на акълъ, какъ да съставятъ комитетъ, е невѣрно, то е сливенска високомѣрна и егоистична фантазия, чрезъ която писача иска да представи сливенцитѣ, че тѣ сѫ били тогава ратници не само въ града си, но и другаде сѫ действували за разпространението и реализирането на общенароднитѣ свободолюбиви идеи и начинания

Идването на Ил. Драгостиновъ и К. Томовъ е станало по покана на Г. Дражевъ, който отдавна слушалъ да се говори за негова патриотизъмъ и, когато се научилъ, че Илarионъ билъ въ Сливенъ, Г. Дражевъ, отъ името на комитета, пратилъ му е писменна покана и той дошелъ въ Ямболъ. Споредъ Г. Димитровъ: «Драгостиновъ *отишелъ* съ книговезеца К. Томовъ въ Ямболъ..., възложилъ да съставятъ комитетъ, предалъ имъ отъ устава и прокламации, почнали да се приготовляватъ, събрали пари и изпратили Г. Добревъ въ Одринъ да купи оржжие». «Княжество България», часть II, стр. 483. Д. Т. Страшимировъ въ «История на априлското възстание», томъ II стр. 47, казва, че «Илarионъ е *заминалъ* за Ямболъ, гдето въ лицето на Г. Дражевъ, добъръ търговецъ и състоятеленъ човѣкъ, той намѣрилъ ярѣкъ защитникъ на дѣлото».

Ако действително Драгостиновъ билъ изпратенъ отъ сливенския комитетъ въ Ямболъ, Г. Димитровъ нѣмаше да споменава «отишелъ» и Страшимировъ «заминалъ», а и двамата, които като менъ сѫ събирали сведенията си дума по дума и сѫ писали онова, което сѫ чули, щѣха да кажатъ «били изпратени отъ сливенския комитетъ». За обикновения читатель обяснението ни може да е маловажно, обаче, та патриота гражданинъ е обидно, ако не се изтъкне самата истина, особено по народнитѣ дѣла.

били въ ненормално положение, т. е. пияни. Сутриньта въ кѫщата на Н. п. Ивановъ се свикало ново събрание, гдето се говорило по настѫпалия критически моментъ и бързитѣ мѣрки, които предстоятъ да се вематъ по наближающето се възстание. Въ това събрание е присѫтствувалъ и телеграфиста Ив. Цанковъ, който обещалъ да дава голѣмо съдействие на комитета.

Откриване на комитета отъ властьта. Предателството. Обискитѣ и ареститѣ.

Когато всичко било готово и възстанницитѣ очаквали заповѣдь за излизане на Балкана, като молния отъ гръмъ се разнесе изъ града, че комитета е откритъ отъ властьта и че водителитѣ му се търсятъ, заптии, войска и башибозуци се поставили на кракъ, на работа. Обискитѣ и затварянето на гражданитѣ почнали безразборно. Най-напредъ билъ обискиранъ дюкяна на Г Дражевъ, кѫщитѣ на Дражо х. Георгиевъ, Киро Икономовъ, Н. п. Ивановъ, Ат. Кратуновъ, Д. х Ивановъ, Ив. Бѣлевъ, Митю Драгневъ и Захарий Величковъ. Бѣлю Дражевъ, живъ, пострадавшъ по това приключение, разправя по обиска следующето:

«На 23 априлъ 1876 година у дома е гостувалъ нѣкой си Иванъ Камбуровъ, енфеджия изъ гр. Одринъ. Бати (Г. Дражевъ б. н.) и гостенина сѣдѣха въ дюкяна ни и отъ тамъ тръгнаха за въ кѫщи да се мѣрятъ на кантаръ, кой колко оки тежи. Подиръ тѣхъ Ставри, срѣдния ми братъ и азъ, тръгнахме и ние. Следъ мѣренето, бати и гостенина слѣзоха въ Каргуна да посетятъ нѣкои отъ комитетскитѣ хора, азъ съ слугата ни Георги върнахме се и отворихме дюкяна.

Не се минало половинъ часъ, дюкяна ни се заградилъ и обсадилъ отъ войска и заптии. Каймакамина и единъ офицеръ, юзбашия, влѣзоха въ дюкяна и ме запитаха, где е бати ти Георги и имаме ли скрито орѫжие. Отговорихъ «нѣма» освенъ два кобура пищови, единъ ятаганъ и едно чифте кърма въ кѫщи, като добавихъ, че каймкамина знае това. «Лъжешъ чапкънъ», каза ми юзбашията и почнало се претърсването. Въ дюкяна не се намѣри нищо. По заповѣдь на каймакамина, заптиитѣ почнали да копаятъ изъ двора, но и този имъ трудъ отишелъ напраздно. На една страна, до пещьта на яханата ни, били натрупани сурови биволски кожи. Като разхвърлили кожитѣ и почнали на мѣстото да копаятъ, азъ въ тръпки потънахъ.

Отъ сандъка, закопанъ отъ насъ въ земята, заптиитѣ почнаха ди вадятъ орѫжие и припаси. Намѣрили 4 чифтета кърма, разглобени на части, 8 револвери, 2 сабли, лѣти фишеци за чифтетата, патрони за револверитѣ, суровъ куршумъ за лѣене на патрони и едно гърне отъ около 4 оки сухъ барутъ.

«Бунларъ недъръ бе». . , каза ми юзбашията и ми лепна единъ шамаръ. Одеве ми казваше, че ако намѣрите нѣщо, «бойнумъ кълданъ индже олсунъ» — «вратътъ ми отъ косъмъ по-тънъкъ да стане», прибавилъ кайнакамина и по негова заповѣдь, дърпанъ, блъсканъ и съ биене изкараха ме вънъ и предадоха на войницитѣ. Войницитѣ ме заобиколиха и държейки за дрехитѣ, мушкаха ме съ дипчицитѣ по гърба. Азъ, като младъ и буенъ, не можахъ да се стърпя и извикахъ съ голѣмъ гласъ: «ефендимъ, бу не едепсизликъ дъръ, аскерлеръ не ичунъ бени дювюярларъ, бени рубаданъ не тутуюрларъ? Бенъ аллахъ ми имъ, иокса кушъ да учаимъ?»—«Господине, това какво безобразие е, войницитѣ защо ме биятъ, защо ме държатъ за дрехитѣ? Азъ Господъ ли съмъ, или пиле та да хвръкна?» На тѣзи думи юзбашията обърна внимание и даде заповѣдь да бѫда свободенъ, но сѫщевременно добре пазенъ.

Когато ме караха въ затвора, намѣреното орѫжие и припаси се носеше отъ нѣколко заптии открито, а тълпа отъ турци събрана по улицитѣ казваше: «кючюкъ комитаи туттукъ, бакалъмъ шимди пашаларж кимъ оладжакъ»—малкия комита уловихме, да видимъ сега, кой ще имъ бѫде пашата». Надвечерь докараха и баща ми и го тикнаха въ затвора при катилитѣ. Следъ тридневно запиране изкараха ме на истиндакъ (изследване). Въ мезлиша посочиха ми оржжието и припаситѣ и питаха ме да кажа, кой го е скрилъ въ дюкяна ни. Отговорихъ «не знамъ», може каймакамина да го е скрилъ.

Хасанъ Ефенди, членъ отъ мезлиша, грабна едно чифте отъ масата, подаде ми го съ единъ патронъ и кара ме да поставя патрона въ пушката. Азъ взехъ патрона и почнахъ да го пъхамъ отгоре устата на пушката. «Бу ми, адамж инеденъ гечириръ, тюфекъ насълъ долдуюнуръ, гьойа, билмезъ» — «този ли, човѣка презъ игла прекарва, а пушка какъ се пълни, ужъ не знае», каза юзбашията и закараха ме пакъ въ затвора.

Изкаранъ бѣхъ още два пжти на изследване и каймакамина като виде, че отъ менъ нѣма да излѣзе нѣщо, на следующия день менъ и баща ми закараха въ Сливенъ, вързани съ бюлекчета. Тамъ, мютесарифина Хайдаръ паша самъ изследва менъ и баща ми и при всѣко кратко прочитане на мазбатата ни (рапортъ по изследването), гледаше ме въ очитѣ и казваше на окржжающитѣ го бейове: «бу яшда ми олуръ башъ комита?»—«на тѣзи ли години става главенъ комита?» Тѣзи пашови думи ме окуражиха и азъ, за да покажа, че съмъ младо момче, почнахъ да плача».

Когато се правилъ обиска въ дюкяна на Георги Дражевъ, кжщитѣ и дюкянитѣ на споменатитѣ и други подозрителни лица били заобиколени отъ аскеръ. Отъ действията и мѣркитѣ на властьта и най-глупавия зритель можелъ да схване, че тукъ има предателство, а кой е предателя — никой не билъ въ състояние да отгатне. Всички ржководители на движението били изпокрити, когато чрезъ Василъ Новачковъ, членъ въ мезлиша, се узнало, че предателството е станало въ Одринъ. Г. Дражевъ, Иванъ Камбуровъ, З. Величковъ и Н. п. Ивановъ се скрили въ кжщата на Василъ Алексевъ, а Ставри Дражевъ, който него день билъ на гарата и разтоварвалъ траверси, билъ скритъ въ единъ вагонъ.

При обискирането на кѫщата на дѣдо Дражо[1]) сѫ намѣрени още 2 чифтета «Лафише», пълни дисаги съ фишеци, 2 пищова, 1 ятаганъ, 1 пушка текъ, 3 револвери съ патрондашитѣ имъ и 2 ножа — касатури. Въ другитѣ кѫщи и дюкяни женитѣ сѫ успѣли да изпокриятъ всичко компромитирующе. Благодарение на късогледството на турската власть, обискитѣ не дали очаквания резултатъ и всичко минало съ онова, което по-горе описахме.

А колко късогледи и наивни сѫ били турцитѣ при разтърсванията, нека приведемъ следния фактъ. Когато разтърсвали кѫщата на Д. х. Ивановъ, Радка Ив. Бѣлева грабнала кофата, почнала да тегли отъ кладенеца вода и да полива цвѣтето въ градината. Въ четире рибени каци имало насадено зокумъ, а на всѣка каца въ пръстьта скрити по три револвера обвити въ кожа. Околовръстъ на дръвчето на зокума имало сятъ ечмикъ. Радка Ив. Бѣлева, за да отвлѣче вниманието на турцитѣ, ту поливала цвѣтето, ту вземала ножицитѣ и кастрила израстналия ечмикъ отгоре въпроснитѣ каци. Нѣкои отъ войницитѣ се любували на цвѣтето, а пъкъ баба Хаджийка беряла сухъ зокумовъ цвѣтъ, разтривала го въ шепата си и подавала на войницитѣ да дърпатъ «енфие». Турска хитрость—българска психология!

Презъ нощьта всички скрити припаси и орѫжие въ I отдѣлъ били пренесени отъ Н. Славовъ, В. Новачковъ, Ст. Петковъ и Ив. Андоновъ въ Каргуна презъ Тунджа и всички заровени въ земята. 80-тѣ чифта царвули, приготвени отъ Н. Славовъ и Д. Стефановъ, били пренесени на 4 пѫти отъ Н. Славовъ и Ив. Андоновъ и заровени въ пѣсъка на рѣката до кѫщата на протестантина Петъръ. Други лица следъ обиска не сѫ запирани[2]).

---

[1]) Споменъ отъ сливенското възстание, стр. 105.

[2]) Твърдението на Д Кукумявковъ въ книгата «Споменъ отъ сливенското възстание» стр 105, че сѫ били посочени въ телеграмата отъ Одринъ, като съзаклятници, Киро Икономовъ, Ив Цанковъ и Панайотъ Мишковъ (Боята) е невѣрно. Извършенитѣ обиски надъ другитѣ лица е станало по подозрение.

Уловения Г. Добревъ Карнобатловъ, отъ полицията въ гр. Одринъ, описва случката така: «Георги Дражевъ ми даде 30 турски лири и писмо до нѣкой си Ал. Сакеларий въ Одринъ. Качихъ се на коня и на втория день бѣхъ тамъ. Сутриньта ходихъ въ «Али-паша», намѣрихъ магазина на Сакеларий, врѫчихъ му писмото, гърка го отвори и прочете, поиска отъ менъ 30-тѣ турски лири и каза ми да се явя при него подиръ обѣдъ. При втората ми среща гърка ми даде 3 пакета, отъ който двата съ патрони, а въ другия имаше 4 револвери. Взехъ пакетитѣ, опѫтихъ се за хана и на следующия день тръгнахъ на пѫть съ нарамено чифте на конь за Ямболъ. Когато минавахъ моста «Михалъ-кюпрюсю», едно заптие ме попита за тескере на чифтето. Отговорихъ, че имамъ и почнахъ да бъркамъ въ джеба си, обаче, като знаяхъ, че при тескерето ми се намира и разписката на изпратенитѣ съ сандъка патрони по желѣзницата, казахъ, че тескерето забравихъ въ Ямболъ. Заптието хвана коня за юздата и ме заведе въ Гюмрукъ-ханъ и ме предаде на единъ милязиминъ. Свалиха ме отъ коня и предадоха на караула. Като схванахъ положението, взехъ позволение и придруженъ отъ едно заптие, влѣзохъ въ нужника по нужда. Извадихъ отъ джеба си всички книжа, разкѫсахъ ги на парчета и ги хвърлихъ въ канала. Него день бѣхъ задържанъ подъ стража въ двора и мислѣхъ, какво ще стане съ патронитѣ и револверитѣ, ако ги намѣрятъ. При отвеждането ми при юзбашията за изследване, последния отъ противоречивитѣ ми думи далъ заповѣдь да разтърсятъ какво имамъ въ дисагитѣ. Когато изтръсиха тритѣ пакета и намѣриха револверитѣ и патронитѣ, юзбашията скокна на крака и разтревожено ме пита, какво търси това орѫжие въ дисагитѣ ми. Отговорихъ, че въ Ямболъ имаме два сюрекя овци и револверитѣ купихъ за овчаритѣ. Следъ това юзбашията ме предаде на стражата и заобиколенъ отъ 4 души заптии, заедно съ орѫжието и патронитѣ, заведоха ме въ Паша-капусу, предадоха ме на бинбашията и ме запрѣха въ затвора. На третия день изведоха ме за разпитъ въ мезлиша. Отгоре масата съзряхъ заловеното у менъ оржжие и патрони, двата сандъка сжщо съ патрони, които бѣхъ предалъ чрезъ комисионеръ за въ Ямболъ и на една страна изправенъ гърка Сакеларий, който ми е продалъ стоката. Присжтствието на гърка доста ме разтревожи, обаче, азъ се решихъ да отказвамъ отъ всичко, даже ако гърка е открилъ отъ чие име е станала покупката. «Познавашъ ли този човѣкъ, сочащъ съ пръстъ къмъ гърка», попита ме пашата. Не, отговорихъ. Гърка скокналъ на крака и казалъ: «видѣхте ли паша ефенди, азъ не ли ви казвамъ, че отъ три дни насамъ не съмъ продавалъ никакви револвери и патрони».

Отъ думитѣ на Сакеларий разбрахъ, че той не е открилъ лицето, което ме е изпратило до него. Това ме окуражи и азъ почнахъ на *инкяръ бабамъ*, «незнамъ» и «незнемъ». Следъ разпита закараха ме въ затвора и окачиха на врата ми синджиръ вързанъ за кръста. Вечерьта при менъ запрѣха единъ попъ. Попа се препоржчва на менъ, че се именува Цвѣтко Ивановъ изъ Панагюрище, и че билъ уловенъ отъ турцитѣ въ Балкана, около Стрелча, въоржженъ, «Тѣзи читаци, синко, корена ни ще избиятъ, затворитѣ въ Пазарджикъ и Пловдивъ сж пълни съ наши братя и мене ме докараха тукъ по нѣмане мѣсто въ затворитѣ по онѣзи мѣста. Много мжки прекарахъ и, най-сетне душа мила, казахъ на пашата въ Пловдивъ всичко, каквото знаяхъ и сега ми е легко. Ти за какво лежишъ тукъ, синко, да не си и ти обвиненъ въ комитаджилъкъ?» — Да, отговорихъ.— «Колко дни има отъ какъ си запрянъ тукъ?» — Петь — «Биха ли те, туриха ли те на мжки?» — Не, днесъ ме изкараха на изследване и ми туриха тѣзъ синджири. — «Ами каза ли истината?» — Каква ти истина! Бива ли да подгоря цѣлъ Ямболъ, казахъ и подпрянъ на ржката си помжчихъ се да задрема. — «Охъ, лошо чедо, лошо. Преди да ме запратъ тукъ, чухъ единъ чаушинъ да говори на другаритѣ си: «бу акшамъ Ямболданъ Дражеолу ве башка гирми комита гетириорларъ» — «тази вечеря отъ Ямболъ Дражевъ и двадесеть комити ще докаратъ».

Отъ тѣзи думи на попа азъ се вледихъ и казахъ: «щомъ каратъ Дражоолу, работата е открита». Попа ме изгледа и подпрени всѣкой на ржката си заспахме.

Сутриньта изведоха попа и единъ турчинъ, осжденъ на вѣченъ затворъ, запита ме при менъ ли бѣше запрянъ попа. Казахъ да. Турчина кимна съ глава и ми каза: «този попъ не е попъ, той е помакъ шпионинъ и него нарочно го запиратъ при комититѣ да ги шпионира».

Следъ обѣдъ изведоха ме пакъ на изследване и ме питаха имамъ ли сношения съ Дражооло Георги, съ баща му, на тръгване за Одринъ Дражевъ давалъ ли ми е нѣкакво писмо за купуване на оржжие и пр. въпроси, отъ които разбрахъ, че действително мнимия попъ е билъ шпионинъ.

Това е всичко, което се случи съ менъ и предателството въ което ме обвиняватъ и до днесъ, да съмъ извършилъ».

Геор. Добревъ, който изповѣда самата истина предъ насъ, който и днесъ се радва на довѣрието на своитѣ живи другари по съзаклятието, който е билъ най-довѣрено лице на Г. Дражевъ, не може да се обвини въ случая въ предателство, а въ българска наивность — простотия. Писаното противъ него отъ Д. Кукумявковъ[1]) и Г. Димитровъ[2]) е клевета.

Излизането на революционеритѣ и присъединението имъ съ четата на Стоилъ войвода.

Деньтъ за възстание билъ опредѣленъ 1-й май. Неочакваната буря — туряне ржка въ сърдцето на комитетското дѣло, скоро утихна и дейцитѣ, ако и да сж били скрити, чрезъ другитѣ съзаклятници правили разпореждане за излизане по Балкана. Нощьта била обърната на день. Оржжие, припаси, дрехи и всичко нуждно за четата се прибрало въ кжщата на Н. п. Ивановъ. Отъ 23 априлъ до излизането на четата всѣка нощь ставали сж събрания и се правили допълнителни приготовления. Обискитѣ, затварянето на Дражо х. Георгиевъ съ сина му Бѣлю, никакъ не стреснали, нито пъкъ уплашили българитѣ — възстанници. Напротивъ, взетитѣ мѣрки отъ властьта давали по голѣмъ куражъ на гражданитѣ за водене на борбата. Илия Съселовъ, Ст. Дражевъ и Ат. Кратуновъ били проводени пръснати изъ околнитѣ села, въ които имало привърженици по дѣлото, да подготвятъ населението да бжде готово и въоржжено.

---

[1]) «Споменъ отъ сливенското възстание», стр. 102.

[2]) «Княжество България», часть II, стр. 486.

На 28 априлъ Г. Дражевъ и Захарий Величковъ нощно време отпжтували за Сливенъ и се срещнали съ К. Стояновъ, х. Д. Петровъ и други лица и ги питали, вѣрно ли е, че на 1-й май ще се обяви възстанието, а тѣ имъ отговорили, че датата 1-й май е отмѣнена и опредѣлено било да се възстане на 3 й май, срѣда.

Дражевъ и Величковъ се завърнали пакъ нощно време въ Ямболъ, свикали събрание и решили, четата да тръгне на 2 й май вечерьта, за да се присъедини съ четата на Стоилъ войвода. Знакъ, че възстанието е обявено въ Сливенъ, щѣлъ да бжде голѣмъ огънь запаленъ въ Сливенския Балканъ.

На 1 й май, презъ нощьта, въ читалището било свикано голѣмо събрание, въ което сж присжтствували всички готови за пжть съзаклятници.

Никола п. Ивановъ прочелъ списъка на готовитѣ юнаци за тръгване и мнозина, имената на които не се споменавали, викали «пиши и мене» и роптаели, защо да сж оставени за второ излизане.

Опредѣленитѣ лица за тръгване сж били:

1 Георги Дражевъ, 2 З. Величковъ, 3 Ат. Кратуновъ, 4 Ж. Андреевъ Съртмаджевъ, 5 Пан. М. Гайдаровъ, 6 Ник. п. Ивановъ, 7 Стефко Петковъ, 8 Пан. Жековъ, 9 Илия Мошоолу, 10 Георги П. Бакаловъ, 11 Димо Русевъ, 12 Пан. Г. Шишковъ, 13 Руси Влаевъ, 14 Пенчо Тиховъ, 15 Илия Съселовъ, 16 Колю Дражинъ и 17 Тодоръ Сюлюкчиевъ.

Въ това събрание се взело окончателно решение, где ще се облекатъ и въоржжатъ бунтовницитѣ, по кой начинъ да се тръгне и се опредѣли мѣстото, гдето четата ще се събере.

На 2 й май Г. Дражевъ далъ заповѣдь революционеритѣ да се съbeратъ, щомъ се смрачи, въ кѫщата на Н. п. Ивановъ.

Когато всички били събрани, влѣзли Г. Дражевъ, З. Величковъ и Ж. Андреевъ, облечени въ униформа и опасани съ сабли и револвери. Ат. Кратуновъ, сѫщо оформенъ, застаналъ предъ горнитѣ, държащъ знамето обвито въ черно сукно. Г. Дражевъ и другаритѣ му йзтеглили саблитѣ си, далъ заповѣдь да се разтвори знамето и, като го кръстосали съ саблитѣ си, поканилъ юнацитѣ да се наредятъ около знамето. Следъ това попъ Никола, облеченъ въ черковни одежди и държащъ въ едната рѫка евангелие, а въ другата кръстъ, прочелъ една молитва и клетвата за вѣрность къмъ отечеството, като каралъ юнацитѣ да повтарятъ всѣка дума. При изпълнението обряда за клетвата присѫтствували и нѣкои отъ родителитѣ и женитѣ на съзаклятницитѣ. Следъ полагане на клетвата за знаменосецъ по общо съгласие билъ избранъ Жеко Андреевъ. Възстанницитѣ почнали да се обличатъ въ възстаннически дрехи й въоржжаватъ и всички веселй и засмѣни, напети и горди, очаквали часа за тръгване.

Преди да тръгнатъ момчетата, Панайотъ Геор. Шишковъ и Ив. Андоновъ, сѫ били пратени да прегледатъ мѣстноститѣ, отъ гдето ще мине четата, дали не се намиратъ въ опасность Тѣ се върнали и доложили, че всичко е тихо, нѣмало никаква следа отъ противоположно движение и Г. Дражевъ далъ заповѣдь четата да тръгне. Раздѣлата, между юнацитѣ отъ една страна и родителитѣ, женитѣ и децата на отправящитѣ се да мратъ въ Балкана за свободата на отечеството отъ друга — била трогателна. Прощаванията придружени отъ сълзи и целувки карали и най-коравото сърдце да грабне пушката и тръгне по Балкана. Баба Дражевица, държаща се съ едната рѫка о дървото на знамето и съ другата — сина си, казала: «иди чедо, иди мила рожбо, да смъжете нашия душманйнъ, стига вече черни почерняхме отъ тѣзъ върли душмани!» Георги Дражевъ съ буенъ тонъ казалъ: «не мога мамо, не мога вече да гледамъ теглилата въ отечеството ни. Богъ ще даде, мамо, свѣтли дни и за България. Страшнитѣ окови ще съборимъ долу, заспалия български лъвъ гордо ще зареве и гордия Балканъ ще заехти; нашитѣ братя, нашитѣ сестри скоро ще си отдъхнатъ отъ тежкитѣ теглила. Мамо, азъ тръгвамъ, благослови ме, ти нѣма вече да ме видишъ и азъ, може би да бѫда проваленъ отъ душмански куршумъ и ятаганъ, но ти да не ме жалишъ. Сбогомъ мамо, сбогомъ останали тукъ братя и сестри», били последнитѣ думи и четата потеглила за пѫть, като минала презъ двора на Ив. Бѣлевъ. Отъ тамъ четата минала покрай градътъ, прегазила презъ рѣката и покрай нивитѣ и станцията, се опѫтила за «Двата чучура», гдето щѣли да се съператъ всички опредѣлени за Балкана революционери.

До «Миндовата кюша» чакалъ възстанницитѣ Ив. Цанковъ съ едно момче панагюрче, Георги. Когато четата наближила до това мѣсто, единъ подсвирва и Г. Дражевъ извикалъ: «дай си паролата!»

Отговора билъ «ламя». Дражевъ казалъ: «наши сѫ» и четата тръгнала по направление на гласа. Ив. Цанковъ поздравилъ четата и всички по заповѣдь на предводителя насѣдали по зелената трева. Ив. Цанковъ казалъ на Г. Дражевъ, че братъ му Ставри съ четири момчета, Ст. Петковъ, Пенчо Тиховъ, Н. п. Ивановъ и Илия Съселовъ, заминали снощи, т. е. на 2-й презъ нощьта, съ сливненчанина Стефанъ Сертъ Костовъ за с. Черкешлий и отъ тамъ за Балкана. Следъ това Иванъ Цанковъ съ целувки взелъ «сбогомъ», а Г. Дражевъ оставилъ на него мѣсто Колю Дражинъ, Илия Мошоолу и Димо Русевъ да получатъ сутриньта орѫжието и припаситѣ на нѣкои възстанници, които били опредѣлени да излѣзатъ на 4-й май, а той, Г. Дражевъ съ останалитѣ си другари, Жеко Андреевъ, З. Величковъ, Ат. Кратуновъ и Пан. М. Гайдаровъ, тръгнали да се присъединятъ съ четата на Стоилъ войвода, Сутриньта Коста Гунчевъ и Панайотъ Жековъ натоварили останалата часть оржжие, припаси и дрехи на една талига, покрили всичко съ сено и черги, качили се отгоре талигата Радка Ив. Бѣлева и баба попъ Иваница и, преструвайки се на болни, тръгнали ужъ за лъджитѣ, а въ сжщность за мѣстностьта «Миндовата кюша», предали всичко и се върнали отъ другъ пжть за Ямболъ.

Презъ нощьта, на разсъмване, отреденитѣ да тръгнатъ на 4-й май тръгнали и намѣрили Колю Дражинъ, Илия Мошоолу и Димо Русевъ. Последнитѣ казали на новодошлитѣ си другари, че Г. Дражевъ тръгналъ съ четирма другари и заповѣдалъ ние всички да отидемъ презъ «Краставо поле» и между «Косената могила» да чакаме за човѣкъ пратенъ нарочно, за да ни отведе при Стоилъ войвода. Следъ това Димо Русевъ почналъ да имъ раздава дрехи и оржжие, обаче, никой нерачелъ да се облече и въоржжи, защото нѣмало «главата», т. е. Геор. Дражевъ, и се завърнали пръснати въ града. Колю Дражинъ, Илия Мошоолу и Димо Русевъ заровили вещитѣ въ едно лозе и надвечерь тръгнали да стигнатъ Г. Дражева. Когато минавали презъ корията на «Шекеръ-заадето», чуло се подсвиркване, тѣ се обадили и намѣрили Ставри Дражевъ, Ст. Петковъ, П. Тиховъ, Н. п. Ивановъ и Илия Съселовъ и съединени тръгнали нощя. Като минавали покрай една коруджийска къшла, съгледали да свети огънь, едно куче залаяло, а коруджията уплашенъ изгасилъ огъня, а тѣ полека и предпазливо заминали и влѣзли въ «Молловата кория».

Отъ тамъ Стеф. Сертъ Костовъ и Ст. Дражевъ казали на другаритѣ си да ги чакатъ най-много три часа време, а въ случай че се забавятъ, да тръгнатъ по направление на рѣкичката за «Кушбунаръ», дето ще ги чакатъ. Тричасовото време заминало, а Ставри и Сертъ Костовъ не се завърнали. Ст. Петковъ¹),

---

¹) Стефко Петковъ като не успѣлъ да се съедини съ четата, на връщане се отбилъ въ с. Черкешлий въ кжщата на братията Желѣзчо и Стоянъ Славчови и сутриньта други двама селяни Желѣзчо Пеневъ и Ради Пеневъ прекарали

Пенчо Тиховъ, Н. п. Ивановъ и Илия Съселовъ отчаели се, премалѣяи отъ гладъ. рѣшили и презъ село Глушникъ се върнали въ Ямболъ.

Въ единъ гжсталакъ чакали Г. Дражевъ, Жеко Андреевъ, З. Величковъ, Ат. Кратуновъ и Пан. М. Гайдаровъ пристигането на другаритѣ си. Когато Г. Дражевъ вмѣсто очакванитѣ си другари съзрялъ брата си Ставри, разядосалъ се и заповѣдалъ на Ставри да се върне и съобщи на Ст. Петковъ и други-

---

го презъ гечитя (малъкъ мостъ) на р. Тунджа, опжтили го и той нощно време влѣзалъ въ града. На следующия день по зори, кжщата била заобиколена отъ заптии и войници, заловили го и обкованъ въ желѣза, арестували го въ една стаичка до нуждницитѣ. Изпитанъ билъ лично отъ каймакамина нѣколко пжти, взималъ ли е участие въ четата, где е билъ, когато властьта го е търсила и други работи. На всички въпроси Стефко отговарялъ съ комитетското изречение «незнамъ, незнамъ».

Най-сетне изкаранъ билъ за разпитъ предъ мезлиша, въ който заседавали: Галибъ бей, Хасанъ ефенди, Хафузъ Неджибъ ага и П. Вирановъ, но и тукъ държалъ първото положение. Съвета, знаейки, че Стефко е единъ отъ вжтрешнитѣ хора на комитета, решилъ и го предалъ на мжчение, съ надежда да изтръгне отъ него нѣкакви показания. Ноще заптиитѣ сж го биели, а деня го изкарвали въ двора на затвора, държели го срещу слънцето, съ турена на главата му каменна плоча, натрупана отгорѣ съ едри камъни, обаче, и това изтезание не дало очаквания резултатъ Следъ това билъ закаранъ съ кола въ Одринъ и тамъ на ново билъ подложенъ на мжки и изтезания. Цѣли 15 дни денонощно билъ държанъ вързанъ съ синджиръ за вратътъ, а синджиря закаченъ на тавана, за да не може да сѣди. Най сетне, като не можалъ да търпи мжки, гладъ и безсъние при четвъртото изкарване за разпитъ въ мезлиша, хвърлилъ се отъ коридора на горния етажъ на затвора и падналъ долу въ несвѣстъ, но неповредимъ. Служащитѣ въ затвора претълкували това, че Стефко се намира въ ненормално положение т. е., че е лудъ и той възползуванъ отъ наивностьта и лековѣрието имъ, почналъ да се преструва на лудъ. Единъ пжть при закарването му въ мезлиша, като влѣзалъ въ стаята грабналъ чашата съ вода поставена отгоре масата до валията изпилъ я, грабналъ столъ и сѣдналъ срещу пашата. Валията го погледналъ и казалъ на чаушина: «бу делии не гитирдинизъ бурда? чабукъ тимарханая гьондеринизъ» — «този лудъ що го докарахте тукъ? скоро въ лудницата го закарайте».

По този начинъ Ст. Петковъ билъ облекченъ и се отървалъ отъ тежка присжда.

тѣ момчета по-скоро да пристигнатъ, а той, Ставри, да иде въ Сливенъ и се предаде на мютесарифина, като каже на последния, че отъ страхъ, когато ставалъ обиска въ дюкяна и кѫщата имъ, избѣгалъ и се скиталъ отъ село на село. Всичко това Ставри буквално изпълнилъ.

Следъ дълго чакане на останалата подире часть отъ четата, Г. Дражевъ като видѣлъ, че я нѣма, решилъ и предводителствувани отъ Сертъ Костовъ, оставили юнацитѣ да се спотайватъ въ гѫсталака, а тѣ отишли да търсятъ войводата. Като намѣрили четата Г. Дражевъ и Стефанъ се завърнали при останалитѣ въ гѫсталака момчета, далъ заповѣдь да се развие знамето и ямболскитѣ революционери, съ извадени саби и нарамени пушки наредени по двама, пѣящи пѣсеньта «Нещеме ний богатство, нещеме ний пари», стигнали и се присъединили съ четата на Стоилъ войвода.

Между сливенскитѣ момчета Г. Дражевъ съзрялъ отсѫтствието на повечето отъ членоветѣ на сливенския комитетъ и запиталъ Драгостинова за причината на тѣхното неизлизане. Последния казалъ, че въ Сливенъ е пристигналъ нѣкой си самозванъ апостолъ — революционеръ и разубедилъ мнозина сливенци, да не излизатъ, защото отъ Влашко и Русия щѣли да дойдатъ доброволци и тѣ щѣли да воюватъ за свободата на българския народъ. Г. Дражевъ, разядосанъ, роптаялъ противъ измамата на сливенския комитетъ. Иларионъ Драгостиновъ, тоже възмутенъ отъ постѫпката на сливенцитѣ, написалъ едно писмо съ остро и заплашително съдържание, адресиралъ го до К Стояновъ, хаджи Димитъръ, Дянко Цоцковъ и др и го изпратилъ съ особенъ човѣкъ.

Съединената чета чакала нѣколко дни въ Кушъбунаръ пристигането на още момчета отъ Сливенъ и селата, обаче, като видѣли, че никой не се явилъ, Стоилъ войвода, Г. Дражевъ и Г. Тиховъ решили да се развиятъ сливенското и ямболското знамена и прогласили деньтъ за възстанието. Въ това време се завърналъ А. Кутевъ отъ Сливенъ, носящъ отговора на писмото, което се прочело предъ войводата, Г. Дражевъ и Г. Тиховъ. Войводата, разядосанъ отъ отговора, почналъ да казва: [1]) «толкова хора бѣха готови да излѣзатъ, ужъ все юнаци, които могатъ да хвърлятъ пушка, дето могатъ ножъ да въртятъ; — да търпятъ гладни и жадни; — да не се уморяватъ отъ пѫть; — дето не вcase отъ студъ и отъ дъждъ или боси да ходятъ и нищо да не имъ става. Съ тѣзи деца какво ще направя? До тамъ като отидатъ, ще се подбиятъ и уморятъ, да ги нося ли тогазъ? Или като ни нападнатъ потеритѣ, да плачатъ подире ми като отстѫпваме? Себе си ли да бранимъ или тѣхъ? Следъ това войводата отбралъ годнитѣ за орѫжие, а останалитѣ момчета върналъ назадъ.

Войводата потеглилъ съ четата и стигналъ въ Нейково, отъ дето го придружили нови въорѫжени момчета. Отъ тамъ четата потеглила за «Вѣтрила», за да стигне въ Котелъ. Презъ нощьта (7 май) заваляль силенъ дъждъ и снѣгъ до една педя дебелина. Когато четата минавала Нейковото дере, войводата видялъ турска войска, която и почнала да стреля върху четата. Далъ заповѣдь момчетата да стрелятъ и да вървятъ къмъ рътътъ на Раково Войводата отъ това ненадейно нападение билъ раненъ въ лѣвата нога, обаче, успѣлъ да се запази отъ смърть, стигналъ четата до една чешма и тръгналъ съ нея по гѫстия дебелъ Балканъ. Въ внезапна среща съ конницата, която, като съгледала четата, почнала да бѣга въ безпорядъкъ, войводата съ гола сабля се впусналъ подире ѝ, следъ това съ стреляне отблъсналъ конницата.

Когато войводата пълнялъ пушката, патрона изгърмялъ и скѫсалъ голѣмия пръстъ на дѣсната мурѫка. Презъ деня много отъ момчетата се върнали, кой отъ кѫдето е дошелъ, а съ войводата останали само: Г. Дражевъ, З. Величковъ, Ж. Андреевъ, Ат. Кратуновъ, ямболци и В. Желчовъ, Ил. Драгостиновъ, К. Кавръковъ, Дели п. Гендовъ, А. Кутевъ, Стефанъ Сертъ Костовъ и други сливенци. Съ тѣзи момчета войводата стигналъ надъ мѣстото наречено «[illegible] усойна», отъ дето пълзешкомъ сутриньта наближили до «Кечи-дере». Отъ тамъ четата се упжтила презъ мѣстото «Вратникътъ» и слѣзла около село Терзоба. Когато четата минавала презъ една долина, вървейки покрай дърветата, за да излѣзатъ на върха на една могила, посрещнала четата една потеря, предвождана отъ кръвопиеца Османъ билюкъ башия, който, като съгледалъ възстанницитѣ, извикалъ «вурунъ, комиталаръ бурдадъръ» — «удрете, комититѣ сж тукъ!» Тамъ паднали убити Стефанъ Сертъ Костовъ и В. Кавлаковъ. Другитѣ отъ четата се разбѣгали. Съ войводата останали само: Г. Дражевъ, К. Кавръковъ, М. Гаджаловъ, В. Желчовъ и А. Кутевъ. Тѣ, премалѣли отъ гладъ, мокри, кални и изнурени, чудили се кой пжть да уловятъ.

---

[1]) «Споменъ отъ сливенското възстание», стр. 124.

Г. Дражевъ, който носилъ съ себе си около 40 лири, далъ на едно овчарче едно бѣло меджидие, като предварително го заклѣлъ, че нѣма да издаде кой то праща, да купи хлѣбъ отъ селото, а войводата съ другаритѣ си се премѣстили на друго мѣсто да чакатъ за хлѣбъ. На едно мѣсто Г. Дражевъ намѣрилъ нѣколко охлюви и искалъ да накладе огънь да ги опече, но войводата не му позволилъ. Г. Дражевъ раздразненъ отъ гладъ, счупилъ охлювитѣ и почналъ да дъвче жилавитѣ охлюви.

Когато Г. Дражевъ съ опулени очи гледалъ отъ где ще се зададе овчарчето да донесе хлѣбъ, войводата съгледалъ, че насреща имъ иде тълпа отъ въоржжени хора. Това била голѣмата потеря, която се отправила право на първото мѣсто, което посочило овчарчето. Войводата заедно съ останалитѣ си другари се отправилъ къмъ с. Терзоба, дето и нощували край лозята. Отъ гладъ всички били изнемощяли и войводата проводилъ Андонъ Кутевъ да иде въ Терзоба и отъ дюкяна на сливненчанина Енчо Ивановъ, да купи хлѣбъ и донесе на другаритѣ си. Андонъ тайно поздравилъ Енчо отъ името на войводата и последния обещалъ да приготви хлѣба. Вмѣсто хлѣбъ Енчо тайно се измъкналъ отъ дюкяна и съобщилъ на турцитѣ, че въ дюкяна му се намира едно подозрително лице и нѣколко въорѫжени турци заобиколили дюкяна. А. Кутевъ билъ заловенъ, битъ до смъртъ и като извили рѫцетѣ му отзадъ, вързали ги, прѣтърсили го и намѣрили въ пояса му единъ револверъ. Кутевъ, като схваналъ, че е предаденъ отъ Енчо, на запитването защо е дошелъ въ селото, казалъ:[1] «Този бакалинъ Енчо щѣше да ни събира хора да излѣзатъ съ насъ. За туй дойдохъ да ги прибера и да взема хлѣбъ отъ него, както и други пѫть ми е давалъ».

Турцитѣ хванали Енчо и го изпитали, какво знае по комитаджилъка. Енчо изказалъ всичко. Сѫщия преди единъ день предалъ на турцитѣ Жеко Андреевъ, който се навърталъ въ една воденица и отъ тамъ съ нѣкой си Г. Колевъ щѣли да избѣгатъ за Ямболъ.

Войводата и другаритѣ му се повърнали отъ лозята, дето чакали Кутевъ за хлѣбъ, а той се не завърналъ и съгледали отъ далечъ, че една голѣма потеря иде насреща имъ.

Четата тръгнала за къмъ с. Алобасъ и нощували надъ селото. Сутриньта на 12 й май, за да си загубятъ диритѣ, понеже било кално, тръгнали да газятъ покрай рѣка Тунджа и като се увѣрили, че диритѣ имъ изчезнали, излѣзли между Икизча и Бинкосъ, срещу «Кючукъ-ада», до ярътъ надъ «Сътма чешме», и се скрили въ ръженитѣ ниви и за уталожване на глада почнали да кѫсатъ класове и да ядатъ млѣчнитѣ ръжени зърна.

Д Кавръковъ казалъ на войводата, че Г. Дражевъ умалялъ и не може да върви по-нататъкъ. Въ такова положение се намирали и другитѣ юнаци. Г. Дражевъ казалъ на войводата да ги приведе изъ нѣкои невидени пѫтища и да отпѫтуватъ всички за въ Влашко или Сърбия, като добавилъ: «за пари не берете грижа. За всичко азъ ще отговарямъ». Когато възстанницитѣ тъй лежишката се разговаряли, едно турче воловарче съзрѣло ги и съ бѣгъ тръгнало къмъ потерята, която слизала отъ къмъ Икизча, и казало, че имало скрити хора въ нивята до «Сътма чешме». Друга една потеря се задала отъ къмъ Бинкосъ и скрититѣ въ нивята гладни, мокри, кални и разтреперани, едвамъ дишащи, само се гледали!

---

[1] Споменъ отъ сливенското въстание. Стр 148.

Така затаени между шумолящитѣ рѣхави класове, потерята зърнала калпаклиитѣ българи—юнаци, а предводителя на потеряга отдалече запиталъ: «какви сте хора, предайте се, или ще ви избиемъ». Момчетата попитали войводата, да стрелятъ ли, макаръ и да имали по 4—5 патрона въ револверитѣ си, обаче, той не позволилъ. «Ще се предадемъ. Когато и самото време ни става душманинъ, какво можеме стори?» отговорилъ войводата, а момчетата нажалени, искали да хвърлятъ колкото патрони иматъ, като казвали: «по добре славно да умремъ, да ни избиятъ, отколкото да се предадемъ». «Защо да измремъ марцина», казалъ войводата, «револверитѣ не могатъ стигна до мѣстото, дето се намѣсти потерята». Следъ това момчетата се разпасали и сложили револверитѣ и ножоветѣ си на земята, които събралъ Желчовъ, занесалъ на едно мѣсто и ги сложилъ на купъ. Отъ потерята дошли двама, единия прибралъ оржжието, а другия разтарашовалъ предалитѣ се.

Д. Кукумявковъ, въ книгата си «Споменъ отъ сливенското възстание», като описва последнитѣ минути отъ сждбата на Стоилъ войвода и четата му, казва: «като се увѣриха (турцитѣ б. н.), че нѣматъ друго оржжие, заобиколиха ги отъ близо и ги отдѣлиха единъ отъ други. На всѣки единъ се навалиха по трима-четирма души, налегнаха ги, извиха ржцетѣ имъ наопакъ и ги вързаха съ пояситѣ имъ. Събраха ги, взеха имъ обущата и ги караха боси, като ги лумчаха съ приkладитѣ на пушкитѣ си. «Ахъ, бай Стоиле», казваха момчетата, «защо не ни даде да стреляме и да ни избияха тука, отколкото да ми мжчатъ тъй и да се хулятъ съ насъ. Тъй ли е по добре сега?».

Войводата, разлютенъ отъ постжпката на турцитѣ, сърдцето му се кжсаше, че падна измаменъ и стана причина да ги мжчатъ, ругаятъ и хулятъ съ тѣхното юначество. Огънь обземаше сърдцето му, искри излизаха отъ очитѣ му, но не можеше вече да помогне. И той бѣше страшно вързанъ. Измѫченитѣ момчета на него тежаха тъй, като че бѣше небето паднало отгоре му и не можеше да се помръдне. Той поискалъ да пие вода. Завели го и като се навеждалъ да пие, единъ отъ турцитѣ силно го ударилъ въ тила съ гърбътъ на ножа си. Той се изправи. Лицето му почерня и посиня отъ ударътъ, тъй и отъ разкайването си, съвестьта го сгриза, че изложи момчетата и себе си на мѫчение—тѣзи, които можаха да изплашатъ мѫчителитѣ си и да ги накаратъ да се скриятъ въ миши дупки; но нѣмаше що да стори. Сганьта свърза рѫцетѣ имъ и задуши пъргавата сила да нѣмѣе, като нищожна тварь.

Войводата не можалъ да претърпи този срамъ, тази измама, това поругание и унижение. Тръшналъ се на земята, като казалъ смѣло по́ турски: «вземете главата ми мѫчители! Азъ отъ тука до тамъ не отивамъ. Защо мѫчите предалитѣ се вързани момчета? Ако сте бабаити, отвържете ги и излѣзте насреща имъ. Не тъй вързани да гѝ биете».

Като тъй безстрашливо и разярено говореше, отъ потерята налитаха единъ презъ други и всѣкой го удряше, дано имъ отлекне отъ тежкитѣ думи. Той още по-силно говореше, поне съ думи да си отдъхне за измамата.

Турцитѣ, като видяха такава упоритость въ него, още повече го ритаха и удряха най много въ ранената затекла рѫка; но той не ставаше отъ мѣстото си. По-скоро проводили за една кола отъ селото Икизча да го натоварятъ. Колата стигнала и я примъкнали да го качатъ, като му извикали по турски: ставай се качи безвѣрникъ комита, че сега ще опиташъ пакъ гърбътъ на ножа». Той се не мръдвалъ и не преставалъ да говори. Тѣ го ритали и го хлопали по главата съ пушкитѣ си и като се зашематилъ, отпусналъ се като мъртавъ. Турцитѣ го взели и го качили на колата. Колата тръгнала. Той щомъ се свестилъ, извилъ се и съ вързани рѫце се търкулналъ отъ нея и задното колело преминало презъ гърдитѣ му. Той извикалъ силно: «мѫчители! кѫде ме отвозяте? Никѫде не отивамъ, до дето не вземете главата ми». Колата спрѣла. Сганьта се наоколила при падналия. Пакъ го поели и го качили, като едни го давяли съ рѫце за гърклана, а други скубяли дългитѣ му мустаци и съ юмруци удряли устата му и разкървавили зѫбитѣ му дано го възпратъ да не ги злослови. Той риталъ съ крака, отъ колата се хвърлялъ и не млъквалъ отъ да издумва такива докачителни думи, които не можалъ да ги приеме разгорениятъ имъ фанатизъмъ.

Следъ като го качвали нѣколко пѫти и той се хвърлялъ долу безъ да се жали, извлѣкли го до единъ голѣмъ орѣхъ, отстрани пѫтьтъ и сганьта се натрупала отгоре му. Момчетата вързани съ горесть му продумали: «бай Стоиле, нали ти думахме, да не се предаваме. Сега не е ли по-мѫчно да гледаме като те мѫчатъ и не можемъ да те отървемъ, отколкото да ни убиятъ съ ножове въ рѫка?» Той не продумвалъ вече.

Разярената сгань налиташе, ту го хлъмѣха, лумчаха, дръпаха, влѣчаха за мустацитѣ и го ритаха въ устата съ кални царвули. Като се наситили вече на всички безчеловѣчия, простряха го съ лице надолу, седнали двамина едри турци на кръста му върху вързанитѣ му наопакъ рѫце и двамина съ голи ножове се спрели до главата му: единъ отъ лѣво, а другъ отъ дѣсно. Единиятъ се впусналъ и поелъ мустака му, извивалъ лицето му и му показвалъ острието на голѣмия ножъ. Войводата вече тъй блъсканъ иританъ по главата, въ сърдцето, бѣше смазанъ съвършено, бѣше излѣзалъ вънъ отъ себе си, както и гладътъ бѣше отнелъ жизненитѣ му силици. Като дърпащиятъ мустака му посочваше ножа си, той пакъ яростно проговорилъ: «отрѣжете ми главата, никѫде не отивамъ, бѣсни кучета!»

Додето издума, стоящиятъ отъ лѣво силно го ударилъ въ врата съ ножа си и като не можалъ да отреже изведнѫжъ главата му, вториятъ хваналъ брадата му, мустакитѣ му и настѫпилъ плешкитѣ му съ единия си кракъ и отрѣзалъ главата му, сложилъ я на земята, после я уловилъ за коситѣ на перчанътъ и я издигналъ въ рѫката си. Устнитѣ на отрѣзаната глава мърдали и наоколената стань гледала и отгватвала: «безвѣрникътъ комита още псува». Седналитѣ на трупа отседнали, а вързанитѣ момчета ги докарали наблизо да гледатъ руганията и грозната смърть Следъ като наситили кръвнишкото си любопитство, отсѣкли единъ върбовъ колъ, набучили главата и тръгнали, едни напредъ съ набучената глава, а други следъ тѣхъ.

Уловенитѣ ги закарали за Икизча и отъ тамъ въ сливенскиятъ затворъ, като имъ дали да ядатъ предъ заптийскитѣ коуши и главата на войводата сложена срещу тѣхъ. Като се нахранили, оковали ги въ желѣза и ги затворили, а други, които сполучиха да си отидатъ въ кѫщята и да почнатъ работата си, както и други, които прибегнаха, кой въ село, кой въ воденица, кой въ тепавица и пр, бѣха предадени. . . Чернитѣ предателски души, при които се прикриваха, не пожалиха тѣзи мѫченици, но ги предадоха на турцитѣ, като че тѣ ще имъ дадатъ богъ знай какви награди. Предатели! Не можете изми вашитѣ подли души отъ чернотата. Вѣчно ще се срамите и ще червите лицата си предъ народниятъ сѫдъ.

Докаранитѣ хванати отъ разбитата чета на Стоилъ войвода ги запрели въ тѣснитѣ полици, усамотени и оковани въ желѣза. Мнозина отъ другаритѣ имъ оставиха коститѣ си на разни мѣста въ неравната борба, за да докажатъ на врага, че и отъ този народъ излѣзоха хора, които съ отворени обятия отиваха срещу куршумитѣ и смъртьта, за да извоюзатъ свободата на отечеството си, безъ да се жалятъ За жалость, самата природа възпрепятствувала на предприятието. Малката силица се удавила и надвила отъ навалицата на турската стань. Изловили се надежднитѣ юнаци, свързали се пъргавитѣ сили и се хвърлили да гниятъ и немощеятъ въ тъмнитѣ зандани и очакватъ въ неизвестность сѫдбата си».

Сливенския мютесарифинъ, като се увѣрилъ, че вече нѣма работа съ разбойници, а — съ политически престѫпници, далъ заповѣдь да се уловятъ всички съзаклятници и съучастници въ четата на Стоилъ войвода иареститѣ почнали. На първото приключение — обискитѣ турцитѣ гледали като на нѣщо *младежка работа,* но когато нагледно видѣли, че българитѣ работятъ съ огънь и мечъ за събарянето на царството имъ, всички се озвѣрили и почнали да преследватъ българитѣ «падишахъ душманларж» — царскитѣ неприятели».

Даденитѣ последни две представления отъ драмата «Иванку» турцитѣ почнали да тълкуватъ за предвестникъ на бѫдащето българско царство и думали: «гявурларъ, гьозюмюзъ иченде, тиатро гьойя ойнуярларъ, падишахлъкъ куруюрларъ иди, бизъ гене серсемъ гиби сииръ едиьордъкъ» — «безвѣрницитѣ предъ очитѣ ни, ужъ представление играятъ, царство сѫ основавали, а ние, като заблудени се огледвахме».

Отъ завърналитѣ се юнаци отъ балкана се предали на властьта Ат. Кратуновъ и П. М Гайдаровъ, обаче нищо не изповѣдали, а въ всичко въ което се обвинявали сѫ отказвали да се признаятъ за виновни. Следъ тѣхъ арестит̀ѣ почнали последователно.

Възбуждането на турския фанатизъмъ бѣ излѣзълъ отъ границитѣ на човѣщината. Бейоветѣ Али бей Градешлията, Хафузъ Неджибъ, Изетъ ефенди и др., които били винаги защитници и покровители на българитѣ въ града и околията, дали свобода на башибозуцитѣ да влизатъ въ Каргуна и нападатъ каргунцитѣ.

---

[1] Турци, черкези и цигани, както споменахме другаде, бѣха почнали безпощадно да нападатъ мирнитѣ (?) граждани и жилищата имъ. Нѣколко привърженици и неуловени членове на комитета, една нощь се събрали тайно въ кѫщата на даскалъ Атанасъ, рѣшили, за да запазятъ гражданитѣ отъ нападения, кражби и грабежи, и направили сѫщевременно единъ кондакъ (бомба), който нощно време се хвърлилъ въ кѫщата на Панайотъ Вирановъ Бомбата силно експлодирала и поставила всички домашни на П. Вирановъ и околни съседи въ голѣмъ страхъ и трепетъ.

Населението обзето отъ панически страхъ, понеже оржжието било събрано и повечето отъ революционеритѣ сж били арестовани, почнало да се крие. Мжже, жени, моми и деца се криели отъ 12 до 18 май въ зимницитѣ, въ черковнитѣ тавани и нивята, гладни, жадни и безъ сънь Башибозуцитѣ и черкезитѣ подпалили нѣколко кжщи и плѣвни и когато избухналъ огъня, изплашеното население почнало да бѣга вънъ отъ града.

Разяренитѣ турци и черкези свободно почнали да упражняватъ най жестоки изтезания, обири, грабежи, бой, мжчене, особено върху лицата, които отказвали и не се признавали за виновни въ приписанитѣ имъ бунтовнически дѣла.

На 19 й май Шевкетъ паша се завърналъ отъ Бояджикъ въ Ямболъ и съ войската си и придружающитѣ го черкези и башибозуци е искалъ да удари съ топоветѣ Каргуна. Когато нареждалъ войската отъ где и какъ да се почне нападението, пристигналъ Исмаилъ паша[1]), спрѣлъ плана на Шевкетъ па-

---

Гонимата цель била не да се напакости на П. Вирановъ, а да се сплаши и, като членъ въ мезлиша и довѣрено лице на каймакамина, да иска отъ последния защита за запазване на живота си И въ действителность цельта била постигната. Сутриньта близкитѣ на П. Вирановъ го увѣрили, че извършеното е дѣло на турцитѣ и той доложилъ и се оплакалъ на каймакамина по приключението. Каймакамина се увѣрилъ въ думитѣ на Виранова и далъ строга заповѣдь никой отъ мюсюлманитѣ да не влиза въ Каргуна до завръщането на мютесарифина и Шефкетъ паша отъ Бояджикъ.

[1]) За хуманитѣ и великодушни дѣла на Исмаилъ-паша единъ неговъ съселинъ турчинъ, разправя следующето:

«Шефкетъ-паша, като се завърналъ отъ с. Бояджикъ, беше далъ зоповѣдь, да се изсекатъ всички залесени мѣста около града, съ цель, да не може да се укрива населението и нареждаше да се наредътъ орждията.

Видни граждани, като се научили за зверския планъ на Шефкетъ-паша проводили 3-ма граждани (даскалъ Атанасъ, Н п. Ивановъ и Ив Бѣлевъ б. р.) до Галитбеювца, доложили за намѣренията на пашата, ханъмката, възмутена, качила се на купето си, отива при Исмаилъ паша и му докладва всичко, което й било докладвано.

Пашата набърже си облекълъ военната униформа, окачилъ на гърдитѣ си медалитѣ, облекълъ отгоре унифорша и телеграфически поискалъ отъ Цариградъ неговото смѣнение, което и се изпълнило. Каргунци и до днесъ славятъ името на Исмаилъ паша и го считатъ за благодетель и избавитель на живота, имота и честьта имъ.

Отъ ямболскитѣ революционери и съучастници, самоволно предадени и уловени въ Балкана и въ града, едни били обесени, други пратени на заточение и други осѫдени по на три и петь години,

На 29 юний, Петровдень, въ Ямболъ сѫ били обесени Георги Дражевъ и Жеко Андреевъ. Атанасъ Кратуновъ[1]) и Захарий Величковъ[2]) въ Одринъ.

Заточени въ Диаръ Бекиръ: В. Коняровъ, Д. х. Ивановъ, Киро Икономовъ, Георги х. Панайотовъ,

---

мата си единъ дългъ овчарски кожухъ, турилъ на главата си калпакъ и съ овчарска гега се явилъ на разсъмнование предъ Шефкетъ-паша и почналъ да го моли да се откаже отъ намѣрението си Последния съ разяренъ тонъ, извикалъ нѣколко войници и заповѣдалъ „бу кумитанънъ, келлесини, 5 дакика ичинде бана гетиречексинизъ“ — (на тази комита, главата му въ 5 минути вѫтре, на менъ ще я донесете).

Когато войницитѣ наскачали да уловятъ «комитата» Исмаилъ-паша, хвърля кожуха и . . . . кръвопиеца, Шефкетъ паша, пада на колене и съ плачъ моли началника си, Исмаилъ паша, за прошка».

Тлѣннитѣ останки на Исмаилъ-паша сѫ погребени въ тукашната джамия «Ески-джами»; построенъ му е отъ турското вакъвско общинско управление модеренъ и красивъ паметникъ съ надписъ на турски, български и френски езици:

Тукъ сѫ положени тленитѣ останки на Исмаилъ Хакѫ паша отъ с Таушанъ-тепе (заешки върхъ) Ямболско, благодетеля спаситель на населението отъ II отдѣлъ на гр. Ямболъ, Каргуна, отъ клане и опожаряване, презъ 1876 година.

Умрѣлъ на 80 годишна възрасть презъ 1294—1876 година.

[1]) Г. Димитровъ споменува имената на 3-ма души ямболци обесени, а за Ат. Кратуновъ нищо не казва. Кн. Бъл. т. II. стр. 490.

[2]) З. Величковъ и Ат. Кратуновъ били закопани въ киришханата, обаче гръцкия владика Дионисий, заповѣдалъ да ги изровятъ и следъ три дни били пренесени и закопани въ българскитѣ гробища на сѫщата махала, отъ свещ. Константинъ, служащъ при бълг. черква «Св. Константинъ и Елена».

Георги Козловски, Д. Стефановъ, Иванъ Бѣлевъ, П. М. Гайдаровъ и х. Илия х. Златевъ.

Осѫдени по на три и петь години и излежали въ одринския затворъ: В. Мандровъ, Ст. Петковъ, Н. п. Ивановъ, Ив. Арабаджиевъ Т. Сюлюкчиевъ, Г. П. Бакаловъ, Драгия Николовъ терзи и Г. Добревъ.

Следъ обесването на Георги Дражевъ двамата му братя Ставри и Бѣлю били пуснати на свобода безъ присѫда. Следъ освобождението си Ставри Дражевъ е билъ наново търсенъ отъ властьта, обаче, той чрезъ съдействието на италиянския консулъ, Сакалука въ гр. Одринъ, избѣгалъ въ Гърция и се завърналъ въ Ямболъ, когато победоноснитѣ руски войски бѣха стигнали Санъ Стефано.

Дѣдо Дражо х. Георгиевъ билъ проводенъ въ одринския затворъ и се освободилъ когато се дала обща амнистия.

Биографически бележки и спомени изъ живота на ямболскитѣ революционери.

† Георги Дражевъ.

Покойния Георги Дражевъ, водитель — революционеръ на на ямболското възстаническо дѣло, се родилъ на 26 й априлъ 1848 г. отъ българи православни родители. Баща му се именувалъ Дражо х. Георгиевъ, а майка му — Екатерина Бѣлева, по баща, а по съпругъ, Екатерина Дражева. Тази юначна майка бѣ родила четири сина, Георги, Ставри, Бѣлю Панайотъ и две дъщери Стефанка и Василка. Найвъзрастния билъ Георги.

Първоначалното си образование Георги получилъ при даскалъ Ради Ив. Колесовъ и после при Чинтуловъ. Дѣдо Дражо, човѣкъ търговецъ и състоятеленъ, презъ него време пожелалъ да даде на сина си Георги по-високо образование и за тази цель го пратилъ въ Одринъ да следва въ Българо-католическата гимназия, която наскоро била открита.

Но въ Георги нѣмало наклонность къмъ наука и следъ единъ месецъ се завърналъ, въпрѣки волята на баща си, въ Ямболъ. Презъ младитѣ му години, баща му, ако и да е билъ пръвъ богаташъ — търговецъ, за да научи сина си какъ се печелятъ пари, ценилъ го чиракъ при х. Василъ Драгоевъ, съ когото следъ година време Георги станалъ съдружникъ. Презъ 1870 г. баща му го прибралъ при него и заедно съ другитѣ му братия, Ставри и Бѣлю станали съдружници. Търговията на съдружието била: бакалия, колониални стоки, съдружие въ тютюнева фабрика, стъклария и кожарство — купуване на сурови кожи. Вънъ отъ тази стока, съдружието се е занимавало и съ прекупуване на росомата, гюмрюка и дамгата.

Г. Дражевъ по натура е билъ едъръ, веселъ, съ пъстри (руси) очи, безъ брада, широкоплещъ — съ една речь, желѣзенъ здравенякъ.

Презъ 1871 г. въ Ямболъ е идвалъ въ цивилни дрехи единъ българинъ офицеръ отъ руската армия. гостувалъ е нѣколко дни въ кѫщата на дѣдо Дражо. Офицеринътъ се е препорѫчалъ на дѣдо Дражо за синъ на нѣкой си ямболчанинъ Николчо Паскалевъ, преселенъ въ Браила и че е дошелъ въ Ямболъ, като търговецъ на едъръ добитъкъ и да се е видѣлъ съ сродницитѣ си.

Презъ пребиването си, търговеца—офицеринъ. надъхалъ буйния Георги съ революционни идеи и Георги отъ миренъ гражданинъ, билъ ослѣпенъ отъ буйни революционни чувства. Деня и нощя заставлявалъ гостенина — да го учелъ на команда¹), като се

---

¹) Колко страстно покойния Г. Дражевъ обичалъ военщината, служи и слѣдующия разказъ, който чухме да разказва свещ Панайотъ Ж. Воденичаровъ, сега енорийски свещенникъ при черкватя „Св. Троица“.

„Единъ празниченъ день, излизайки отъ Св. Георгевата черква, видѣхъ нѣколко момчета да тичатъ къмъ задъ св. Георгевското училище Отъ любопитство, ако и възрастенъ, отидохъ и азъ. Заварихъ тамъ, Г. Дражевъ държащъ една тояга надъ рамото си, като пушка и маршировайки самъ, казвалъ „разъ, два, три“. На срѣщната страна на рѣката, сѣдели нѣколко кадъни, които гледали Георги какъ облачалъ въ офицерскитѣ дрехи на гостенина, които последния тайно носилъ въ куфара си. Баща и майка, въз хитено казвали на офицерина: «ахъ синко, дали ще бѫдемъ живи да видимъ синоветѣ си, ей тъй, облечени съ военни дрехи да ходятъ изъ града».

Г. Дражевъ, надъханъ вече отъ такова военно примитивно чувство, почналъ явно да действува и организира, като революционеръ съгражданитѣ си. Покойния билъ върлъ неприятель на турцитѣ и буенъ будитель на роба. Въ неговото лице се олицетворявало само една страстна вълна за подвигъ у единъ ужасно потиснатъ и грозно обезличенъ народъ. Душата на Георги била пълна отъ единъ блѣнъ, отъ единъ девизъ: *Българско Царство, свободна България.* За постигане на този идеалъ, той преданно и божествено служилъ денонощно и, като венецъ на своитѣ думи и дѣла, запечаталъ ги съ животътъ си — овисналъ на вѫже.

Въ разцвѣта на жизненитѣ си сили, той напустналъ спокойния богатъ животъ, отишелъ на Балкана, сражавалъ се съ врага, каленъ, мокъръ, полуголъ и босъ и най-сетне предаденъ като робъ, билъ тикнатъ въ затвора и осѫденъ на смърть, чрезъ обесване.

Г. Дражевъ, чрезъ своитѣ свободолюбиви идеи и мечти и безкористната си и преданна любовь къмъ майка — България винаги е вдъхвалъ на окрѫжаващитѣ го революционери благоговение и свещенъ трепетъ и другаритѣ му просто го обожавали. Патриотическитѣ му думи: «бре българино, на тебе ли се даде туй теглило и звѣрствата на турчина? Ти си ималъ Крумъ, Асенъ, Калоянъ, отъ които треперели едновремешни императори. Какъ се подавашъ днесъ на едни голтаци читаци да се подиграватъ и ругаятъ съ твоята слава, честь и имотъ? Стига вече спа! У тебе има кръвь юнашка, у тебе има сила, отъ оная лъвска сила, чрезъ която прадедитѣ ти стигнали до стенитѣ на Цариградъ. За тебе наближи свѣ-

---

се движи и играе, казвали: „бакънъ чапкъня, не гюзелъ талимъ ойнуйоръ“ — вижте проклетника, колко хубаво играе на талимъ — обучене“.

тълъ день, грабни пушка и ножъ и влѣзъ подъ знамето, на което е писано «свобода или смърть» и доднесъ се помнятъ отъ живитѣ му другари.

Следъ предаването си на потерата, Г. Дражевъ билъ закаранъ въ Н Загора и отъ тамъ, понеже билъ изнемощѣлъ отъ гладъ и дветѣ рани, една въ лѣвата буза, а друга въ дѣсния кракъ надъ бедрото, настоялъ предъ каймакамина да го качатъ на кола и последниятъ далъ заповѣдь, условили една бричка, качили го на колата и заобиколенъ отъ четири души сувари и двама заптии въ колата, изпратенъ билъ въ Сливенъ.

Когато бричката влѣзла въ двора на затвора, Г, Дражевъ видѣлъ баща си и братята си Ставри и Бѣлю, да гледатъ презъ прозорцитѣ на затвора и ги поздравилъ, като казалъ: «нищо нѣма, българина за свободата си, тъй знае да мре. Скоро тѣзи читаци ще видатъ, въ мѣстото, дето сега е забучена главата на дѣдо Стоилъ, да се развива Българско знаме съ лъвъ». Чаушина на затвора поканилъ Г. Дражева да иди съ него и го арестувалъ въ единъ полисъ. Хайдаръ паша — мютесарифина далъ заповѣдь да се повика докторъ да прегледа ранитѣ на Дражевъ и му даде медицинска помощь

Следъ двудневно стоене въ затвора, Г. Дражевъ и другаритѣ му предадени и заловени, били проводени въ Одринъ, по заповѣдь на валията.

Подиръ обѣдъ, четири души заптии извѣли Г. Дрьжевъ и го представили предъ мезлиша, председателствуванъ отъ валията. На въпроса, защe е грабналъ оржжие и излѣзълъ на Балкана, Г Дражевъ отговорилъ: «днесъ цѣлия български народъ е противъ властьта, не на султана, а противъ неговитѣ безбожни чиновници, които безпощадно грабятъ, колятъ, бесятъ и мжчатъ българитѣ. Азъ се бихъ и подиръ менъ ще излѣзатъ нови сили да се борятъ съ васъ, до като България се освободи. Ще моля само едно, моитѣ съграждани да не осждате, защото за всичко азъ съмъ виновенъ». Следъ разпита, осждили го на смърть чрезъ обесване и на 29 й юний 1876 г. билъ пратенъ въ Ямболъ да го обесятъ.

Когато трена пристигналъ на гарата, Г. Дражева свалили отъ вагона обкованъ въ синджири и заобиколенъ отъ десетина заптии, пѣшъ го откарали въ града. Турцитѣ гледайки Дражева, псували го, плювали го, а нѣкои мѣрили отгорѣ му съ камъни. Кадъни и турци се разтичали като бѣсни и бияли българитѣ, де когото срещнатъ. Гражданитѣ се изпокрили, дюкянитѣ се затворили, а улицитѣ били пълни съ турци и цигани и съ наточени ножове за да колятъ българитѣ.

Баба Дражевица пищѣла спрострена на земята и гласътъ й се чувалъ изъ цѣлия Ямболъ. Вечерьта тя се посъвзела, занесла въ затвора на сина си храна и единъ чифтъ обуща, обаче, дежурния чаушинъ на затвора не позволилъ, като казалъ: «падишахъмъзънъ екмеда варъ, кундурасѫ да варъ. Лязъмъ олурса, бизъ вереджесъ. Сенъ ярънъ гелъ». — «Царьтъ ни хлѣбъ има и обуща има. Ако трѣбватъ ние ще дадемъ. Ти утре ела».

На 29 й юний сутриньта, два часа преди да съмне, Мемедъ чаушъ отишелъ въ кѫщата на попъ Никола, казалъ му да вземе причастието и да тръгне съ него за въ затвора, дето имало двама българи да се причастяватъ, обаче, безъ да спомене имената имъ. Свещеника отишелъ въ затвора и съ увиснала глава и изпито отъ скръбь и печаль лице изповѣдалъ и причастилъ нещастнитѣ двама българи — Георги Дражевъ и Жеко Андреевъ Съртмаджевъ.

Едновременно съ това, заптиитѣ бѣха поставили и две бесилки, една до симитчийницата срещу моста, а друга въ Каргуна до дюкяна на Ст. Касабовъ.

Когато останало единъ часъ да съмне извели юнацитѣ Г. Дражевъ и Ж. Андрѣевъ, първия за II отдѣлъ, а втория за I.

Г. Дражевъ щомъ стѫпилъ на моста, почналъ да пѣе:

«Чуй ме мамо, чуй ме,
Пѣсень кат' ти пѣя,
Не жали ме, мамо,
Не плачи за мене,

Турци кат'ме бесятъ:
Скоро тѣзъ читаци
Отъ тукъ ще избѣгатъ.
Българина мѫжки
Съ пушка, мечъ въ рѫка
Ще г'изгони вънка» ¹).

Баба Дражевица, която нея вечерь никакъ не спала, като чула гласа на сина си, изпищѣла грозно, хукнала боса да прегърне и целуне сина си, но не била пустната. Войници и заптии я заобиколили съ насочени щикове и въпрѣки тази груба сила, тя като чула сина си да говори, хвърлила се върху войницитѣ и на сила се мѫчила да мине да иде при сина си, но пакъ не била пустната. Нѣколко войници, по заповѣдь на милязимина, я уловили за дрехитѣ и рѫцетѣ и тя, спростряна отгорѣ моста, пищѣла съ колкото гласъ имала.

Отъ първата до втората бесилка, улицитѣ били завзети отъ войска.

Слънцето се блъскало изъ невидимата бездна и, може би, бързало е да освѣтли, чрезъ лѫчитѣ си лицата — жертвитѣ, но тиранина не чакалъ. Тъкмо когато получерния платъ прекривалъ земята, кръвопиеца далъ заповѣдь да се снематъ оковитѣ и синджиритѣ отъ Г. Дражевъ и съ усмихнатъ тонъ, казалъ на Георги: «е, джоджумъ, варъ ми биръ шей сюйлесънъ?» — «е, синко има ли нѣщо да кажешъ?» — «да», отговорилъ юнака, качилъ се на приготвения столъ, уловилъ съ лѣвата си рѫка вѫжето и казалъ по турски: «читакларъ, гаджалралъ, инанмаинизъ ки бени ве аркадашимѫ астъктанъ сонра, сизъ рахатъ рахатъ бу топракта пала сюреджекъ синизъ. Бешюзъ сене олуюръ сизи, насалъ кьопекъ гиби (когато Георги произнесълъ думата «кьопекъ»—«куче», чаушина Мемедъ-ага насочилъ щика си срѣщу него, обаче, милязимина не позволилъ да го мушне, като казалъ: «бракъ гявуру, не истерса сюйлесинъ»—«ос-

---

¹) Тази пѣсень ни е предадена буквално отъ Митю П. Маджаровъ, който нея сутринь билъ въ воденицата на Галибъ-бей, до моста.

тави безвѣрника, каквото иска да казва».) беслиюрузъ; бешюзъ сене олуюръ насълъ канъмъзѫ ичиюрсънизъ, даха ми истиюрсинизъ бизи хайванъ ерине колланасинизъ? бенъ бу данядань гидиюрумъ, фекатъ сизда чокъ чабукъ, кърмъза елмада гитеджекъ синизъ». — «Читаци, гаджали! не вѣрвайте, че менъ и другаря ми като обесите, вие свободно, свободно ножа си ще мажите. Петстотинъ години ставатъ, васъ какъ ви хранимъ като кучета; петстотинъ години ставатъ какъ кръвьта ни пиете, още ли искате, насъ вмѣсто добитъкъ да ни употрѣбяэате? Азъ отъ този свѣтъ отивамъ, но и вие много скоро, при червената ябълка[1] ще отидите».

Следъ това поелъ самъ вѫжето, турилъ го на вратътъ си и съ весело и засмѣно лице, като казалъ: «Боже възкресни България, смърть на Турция», бутналъ съ краката си стола и увисналъ. . . .

Картина страшна и ужасна! Необяснимо било за турцитѣ хладнокръвието на този герой. Сѣкашъ, бесилката му била утѣха, за да не гледа страданията на народа си, на когото съ тежки мѫки и страдания не можалъ да помогне.

Мнозина отъ турцитѣ се оплашили отъ неговото юнашко сърдце, като казвали: «чокъ джесаретли гяуръ иймишъ!» — «много решителенъ безвѣрникъ е билъ».

Кадъни, турци и цигани почнали да хвърлятъ камъни надъ увисналия трупъ.

На баба Дражевица се позволило да иди при сина си да го види. . . но не вече живъ, а увисналъ мъртавъ на вѫже и тя горката, скубяща косата си, подкрепена отъ дъщеритѣ си Стефанка и Василка, минала моста и, като съзрѣла сина си увисналъ, паднала на земята и почнала да плаче и реди. Картината взема трогателенъ образъ. Отдолу увисналия трупъ, майката търкуляща се отъ безсилие, протѣга рѫцетѣ си да улови краката на сина си! «кръвници, изедници, Богъ да ви убие, Богъ да ви се отплати.

---

[1] Въ Азия, въ Мека отечество на Мохамеда.

Рано или късно и васъ ще бесятъ, като моя синъ, живитѣ мои братя», викала баба Дражевица, проклинайки съ ръце околнитѣ турци.

— «Сусъ бе джадж, сусъ бе гяуръ, шимди сенида асаръмъ хаааа!» извикало едно кривозъбато келяво заптие.

«Млъкни мръсний читако! отъ тази бесилка ще пропадне царството ви и тази книга (смъртната присъда б. н.), която сте окачили на гърдитѣ на моя синъ, азъ ще я взема и ще я употрѣбя вмѣсто тимянъ надъ лешоветѣ ви» отговорила баба Дражевица.

На съмване почнали да биятъ камбанитѣ отъ двѣтѣ църкви по случай праздника Петровдень. Кърваъ Петровдень! Всѣки, който се научилъ за обесването, чудилъ се и се маялъ къде да отиде да се скрие, а камбанитѣ биятъ ли биятъ!

Баба Дражевица отъ зори до вечерьта, безъ да тури нѣщо въ устата си, се въртяла около трупа на сина си, като го е оплаквала съ насълзени целувки по ръцетѣ и краката.

Надвечерь, по заповѣдь на каймакамина, трупа на Г. Дражевъ билъ снетъ и предаденъ на майка му да го погребе. «Алъ оглуну ве битунъ гюнъ ептюнъ еллери ве аякларж, кесъ да. . . сокъ».

— «Вземи сина си и ръцетѣ и краката, които цѣлъ день си целувала, отрежи ги и ги. . . бутни» казалъ милезимина и тръгналъ съ войницитѣ си.

Баба Дражевица съ помощьта на дъщеритѣ си и нѣкои решителни мъже, нейни сродници, натоварили трупа на една талига и го занесли въ къщата си.

Погребението на покойния се извършило сутриньта на 30 юний безъ никаква тържественость.

Така ли трѣбваше да се погребе юнака, който е жертвувалъ душата си за свободата на своя народъ?

Вѣчна му память!

† Захарий Ж. Величковъ.

Обесениятъ на 28 й юний 1876 година Захарий Величковъ се е родилъ на 27-й априлъ 1843 година въ с. Смедово, Преславска околия. Баща му се именувалъ Захарий (Жеко) Величковъ, а майка му — Гана Димова по баща. Захарий се е родилъ три месеца следъ смъртьта на баща си и по традиция кръстили го на името на баща му — Захарий. Захарий нѣмалъ братя, които да подържатъ овдовялата му майка, а ималъ само три малки сестричета, отъ които най голѣмата била на 12 години. Насѫщния си майка му изкарвала, като всички тогавашни българки, отъ чужда работа — предене и тъкане.

Когато Захарий почналь да чувствува, съ какви мѫки и трудности майка му прехранва кѫщата си, пожелалъ да се залови на работа и чичо му го изпроводилъ при единъ свой роднина въ гр. Шуменъ, за да го настани на работа. Въ Шуменъ билъ цененъ за слуга при единъ богаташъ бакалинъ, който, като съзрялъ дарбитѣ му, презъ свободното време провождалъ го при единъ учитель да го учи на четмо и писмо. Захарий въ кратко време се научилъ да чете и пише и учителя му не намиралъ думи да го хвали предъ благодетеля му за неговата приимчивость и жадность за наука. Учителя му издействувалъ и Захарий му станалъ редовенъ ученикъ. Когато той порастналъ и броялъ 18 години, завърналъ се въ селото си и, като считалъ себе си за доста «ученъ човѣкъ», пожелалъ да се услови за учитель, обаче, селянитѣ — чорбаджии не го приели, защото не знаялъ църковно пѣние, а още повече, защото обичалъ публично да говори за български царе, за България, че скоро ще бѫде освободена отъ турското робство и подбуждалъ селянитѣ къмъ патриотически дѣла. Отъ тукъ Захарий обиденъ повторно отпѫтувалъ за въ Шуменъ, а отъ тамъ, понеже не намѣрилъ подходяща работа, заминалъ за Влашко, въ Галацъ, гдето се условилъ слуга при единъ гръкъ — гостилничарь. Следъ като спечелилъ малко пари, съ две млади българчета отпѫтувалъ за въ Букурещъ и постжпилъ доброволецъ въ войската. Единъ отъ офицеритѣ, виждайки будностьта и способноститѣ му, издействувалъ и Захарий билъ назначенъ преписчикъ въ една военна болница. Тамъ той се научилъ отлично да говори ромжнски и френски и доста се практикувалъ по фелдшерството.

Презъ 1868 година Захарий се запозналъ въ Букурещъ съ нѣкои български революционери, именно съ Ст. Караджа, Юрд. Планински, Хр. Македонски, Хр. Ивановъ Голѣмия и др. Отъ честитѣ срещи, буйни и пламенни разговори относително освободителното дѣло, които той ималъ съ горепоменатитѣ и други лица, той решилъ да се посвети на общенародна работа — освобождението на България. Въ 1870 година Захарий се скиталъ ту въ Русе, ту въ Варна, а презъ 1872 година се установилъ въ Ямболъ, като се препоржчалъ за фелдшеръ—«джирахъ хекими».

По натура Зихарий билъ доста красивъ момъкъ, ималъ среденъ ръстъ, хубави черни очи, черни мустаци, чаталеста брада, остра и черна коса, разчесана на две, късоликъ, съ бѣло лице и червени бузи, а въ лицето му винаги се съзирало сила, повелителность и нѣщо необикновено. Патриота българинъ въ очитѣ на Захария виждаше искреность, самоотверженость и всичко нуждно за една блага и велика душа. Говорътъ му билъ късодуменъ, пъленъ винаги съ буйность, а въ тона му се слушало решителность и енергия. Носията му била: шаечено палто, панталони и жилетка, бѣла колосана риза съ цвѣтна вратовръзка, на главата му черно астраганено калпаче, часовникъ съ сребъренъ кордонъ окаченъ презъ врата, а подъ палтото опасана съ каишъ на кръста дълга черкезка кама, която при най-малко навеждане човѣкъ съзиралъ. Празничното му облекло било цѣлъ костюмъ отъ черно сукно. По образование той билъ доста начетенъ човѣкъ и предъ ямболското турско и българско общество минавалъ за единъ *много ученъ* човѣкъ.

Най-напредъ въ Ямболъ се запозналъ съ Георги Дражевъ, съ когото свързалъ тѣсно приятелство и последния го назначилъ за надзиратель на дружествената тютюнева фабрика. Захарий се запозналъ отблизо съ по-виднитѣ турци, които политично се показвали любезни къмъ него, а въ сѫщность тайно започнали да го преследватъ, ненавиждатъ и чрезъ разни срѣдства мѫчели се да го махнатъ отъ града. Г. Дражевъ, като схваналъ новосъздаденото положение и, като усѣтилъ адскитѣ намѣрения на агитѣ, заставилъ Захария, за да го не считатъ за «ябанджия», да се ожени и му избралъ за съпруга Паска Г. Попова, за която презъ 1875 година и се оженилъ. Презъ 1876 година добило му се е момиченце — Ганка, на която последнята си бащинска целувка е далъ на 2 й май сѫщата година.

Когато четата на Стоилъ войвода, при която се числялъ, по заповѣдь на войводата отстѫпвала къмъ Раково, З. Величковъ билъ раненъ въ дѣсната нога надъ колѣното. Вследствие на тази рана той не можалъ да продължи пѫтя за по-нататъкъ и нощно време, когато стрелбата била престанала, съ Ат. Кратуновъ тръгнали за въ Ямболъ. Случило се и двамата нощни скитници да не знаятъ пѫтя и се отзовали въ с. Терзоба, дето се криели цѣлъ день въ една воденица край селото. Презъ нощьта другаря му Ат. Кратуновъ се изгубилъ и Захарий опечаленъ отъ това за него нещастие, тръгналъ нощя, стигналъ до с. Кьэпеклий, влѣзалъ въ една овчарска колиба, нахранилъ се и по зори стигналъ до гарата на Ямболъ. Помѫчилъ се да влѣзе въ стаята на Ив. Цанковъ, обаче, не дръзналъ, защото около гарата циркулиралъ военен патраулъ. Най сетне се решилъ да влѣзе въ града и, като предвиждалъ опасность, влѣзълъ въ рѣка Тунджа и газишкомъ стигналъ до вратата на кѫщата си. Хлопалъ вратата внимателно, хвърлялъ презъ зида камъни, за да се сѣтятъ домашнитѣ му и му отворятъ, но напразно. Презъ зида хвърлилъ орѫжието си — едно чифте, револверъ, дългъ ножъ, патрондаша и чантата си и се опѫтилъ, изнуренъ и мокъръ до уши, за въ кѫщата на баба си, дето заварилъ и жена си. Домашнитѣ му казали на Захарий, че властьта нѣколко пѫти е обискирала кжщата имъ, за да го търси. Той изпратилъ жена си да скрие оржжието му и тя заедно съ майка си разкопали въ градината единъ трапъ, заровили оржжието и припаситѣ и отгоре пръстьта насадили изникнало цвѣте. Захарий се скрилъ въ тавана, затрупанъ съ парцали и боклукъ, и цѣли три денонощия почивалъ тамъ.

На четвъртия день презъ нощьта отишелъ съ жена си въ кжщата си да прибере нѣкои компрометирующи го нѣща. Когато жена му отключвала пжтната врата, видѣлъ го сливненчанина Симитчи Сава и го поздравилъ съ «добре дошелъ». Захарий се помолилъ на Савата да го не издава и се премѣстилъ да се крие въ кжщата на Костадончана Вълa.

Сутриньта по зори кжщата, въ която Захарий билъ скритъ, била заобиколена отъ войска и заптии. Когато Захарий още спялъ, въ двора влѣзълъ сливенския мютесарифинъ Хайдаръ паша съ нѣколко войници и заптии и се отправилъ право къмъ стаята на Захарий. Чаушина Мехмедъ-аа отворилъ вратата и Захарий скокналъ на крака. «Чикъ дишарж бе комита», извикалъ Мехмедъ аа и Захарий разтреперàнъ излѣзълъ отъ стаята. «Сенъ ми синъ джирахъ хекими Величкоолу» — «ти ли си хирургъ докторъ Величковъ», запиталъ пашата и безъ да чака отговоръ, казалъ: «алънъ да баглаинъ» — «вземете й го вържете».

Двама заптии го заловили за ржцетѣ и ги вързали отзадъ и подъ строга стража отъ войници и заптии билъ отведенъ въ конака, обковали го съ вериги и го запрѣли въ отдѣленъ полисъ. Сутриньта се почнало изследването, обаче, отговора на З. Величковъ билъ на всички зададени въпроси само единъ — *въ Одринъ ме проводете и тамъ ще кажа всичко.* Следъ три дни докарали отъ сливенския затворъ Ст. Дражевъ, П. М. Гайдаровъ и Дражо х. Георгиевъ и единъ подиръ другъ ги извеждали предъ пашата за лична среща съ З. Величковъ. Отговора на тримата му другари билъ: «познаваме се съ Зах. Величковъ, но да е ходилъ съ оржжие по Балкана, не знаемъ».

Когато Захарий Величковъ билъ вече въ рѫцетѣ на властьта, въ кѫщата му се направили нѣколко обиски, обаче безъ резултатъ. За сведения викали сѫ нѣколко пѫти на день жена му и баба му, но нищо не открили. Най-сетне пашата се помѫчилъ чрезъ подкупъ на жената, и, когато и въ това не сполучилъ, почналъ да злослови жената и да я заплашва съ смъртно наказание, като съучастница и укривателка.

Следъ това Величковъ билъ проводенъ въ Одринъ и тамъ билъ осѫденъ на смъртъ чрезъ обесване.

Захарий Величковъ билъ обесенъ на 28· юний 1876 год. въ Одринъ на ул. «Абаджиларъ баши».

† Атанасъ Тодоровъ Кратуновъ.

Обесения на 28 й юний 1876 год. въ Одринъ на ул. „Атъ пазаръ“ Ат. Т. Кратуновъ, се е родилъ въ гр. Ямболъ презъ 1852 година.

Баща му се именувалъ Тодоръ Кратуновъ, а майка му Калуда х. Георгева по баща. Училъ се е на „четмо и писмо“ при даскалъ Пан Бѣлчевъ, и баща му, по нѣмане на срѣдства да подържа сина си дълго време въ училище, ценилъ го е за желѣзарь — балтаджия. Той е билъ доста красивъ момъкъ, черноокъ, съ черни навити нагорѣ мустаци, срѣденъ ръсть и винаги добре облеченъ „алафранка“. Като се занимавалъ съ своя скроменъ занятъ, чрезъ който подържалъ и родителитѣ си, не пропускалъ случай отъ да се срѣща съ интелегентни хора, отъ които черпилъ нѣщо по приготовленията на освободителното дѣло. Когато се породила идеята за основаване на възстанически комитетъ, той е вземалъ активно участие въ четата на Стоилъ войвода и когато четата била нападната отъ войска, той съ З. Величковъ напусналъ войводата и тръгналъ да се върне въ Ямболъ. По незнание на мѣстата, съ другаря си Величковъ се отзовалъ около с Терзоба и тамъ въ една воденица, се е крилъ цѣлъ день. Презъ нощьта, като се приготвилъ за пѫть излѣзалъ по нужда и съгледалъ край рѣката да се движатъ хора. Уплашенъ отъ това, той безъ да се върне да яви на другаря си, хукналъ да бѣга и следъ дълго скитане по пжтя стигналъ двама селени отъ с. Кьопеклий, отъ които единия го прибралъ въ кжщата си и сутриньта облеченъ въ селски дрехи съ селенина свободно влѣзалъ въ града. Презъ време на отсжтствието му, каймакамина нѣколко пжти провождалъ заптии да обискиратъ кжщата му, за да го търсятъ, но се връщали праздни.

Като разбралъ, че съ криене нѣма спасение, отишелъ въ конака и се предалъ на каймакамина. Последния като похвалилъ постжпката му, помжчилъ се чрезъ разни ласкателства и обещания да узнае всички подробности по комитетското дѣло, обаче Ат. Кратуновъ, вѣренъ на клетвата си, нищо не открилъ. „Азъ съмъ ходилъ по балкана съ четата на Стоилъ войвода, обаче, кои други отъ града ни сж участвували, това не зная. Ако съмъ виновенъ, „осждете ме“ билъ отговора на зададенитѣ му въпроси отъ каймакамина и пашата.

На Константиновъ-день (21 май) изпратенъ билъ обкованъ съ желѣза въ Одринъ и следъ едномесечно запиране, придружено съ тежки мжки и изтезания, осждили го на смърть и обесили на 28-й юний въ Одринъ въ „Атъ-пазаръ“.

† Жеко Андреевъ Сартмаджевъ.

Починалия чрезъ обесване на 29-й юний 1876 г. Ж. Андреевъ, се е родилъ въ гр. Ямболъ презъ 1851 год. отъ българи православни родители Андрей Сартмаджевъ и Танка Жекова.

Училъ се е при даскалъ Ради Колесовъ и Пан. Астарджиевъ. Когато попорастналъ, баща му го ценилъ чиракъ при единъ шивачъ „френкъ-терзия“. Презъ 1872 год. Жеко се сдружилъ съ Ст. Петковъ и отворили самостоятеленъ дюкянъ.

Въ младитѣ си години той占 станалъ интименъ приятелъ съ Г. Дражевъ и З. Величковъ и заедно съ тѣхъ се посветилъ да работи за благото на народа си.

Когато презъ 1873 г. тукъ се основалъ комитетъ, Жеко е билъ като дѣсна ржка на Г. Дражевъ и въ всички патриотически начинания, действувалъ е предано отъ душа Той е билъ членъ-съветникъ въ комитета. Като се занимавалъ съ своя скроменъ занаятъ, той никога не пропускалъ случай да не се срещне съ апостолитѣ и ратницитѣ по освободителното дѣло На замамливата идея, за политическа свобода е билъ единъ отъ пъргавитѣ и искренни деятели Обичалъ страстно да чете вестници и самъ получавалъ нѣколко, като „Свобода", „Лебедъ", „Тъпанъ" и др. Жеко е билъ знаменосеца на Ямболската чета и, когато четата на Стоилъ войвода се съединила съ Ямболската, била нападната отъ редовна турска войска, около Нейково, той останалъ назадъ отъ четата и като нѣмалъ физическа възможность, нощно време се намѣрилъ около с. Терзоба и се скрилъ въ една воденица. Воденичара нагостилъ Жека, а единъ селенинъ, Г. Колевъ, донесълъ му селски дрехи и нагласилъ да го отведе въ Ямболъ, като аргатинъ да кара колата му натоварена съ жито. Презъ това време дошелъ въ воденицата бакалина отъ селото, Енчо Ивановъ и като съгледалъ Жека намръщенъ да седи на една пекя (столъ), попиталъ воденичара кой е и кжде пжтува Жеко и излѣзалъ. Следъ половина часъ въоржжени турци предвождани отъ трима заптии, заобиколили воденицата, уловили Жеко и вързанъ го проводили въ Сливенъ, отъ тамъ въ Ямболъ и после въ Одринъ, дето го осждили на смърть чрезъ обесване.

Жеко Андрѣевъ Съртмаджевъ е обесенъ на 29-й юний, въ Ямболъ, до симитчийницата при моста за Каргуна.

† Даскалъ Атанасъ М. Кожухаровъ.

Той се е родилъ презъ 1831 год въ II отдѣлъ на гр. Ямболъ. Като най малъкъ синъ на родителитѣ си, тѣ го обичали, защото Атанасъ, по природа е билъ любознателенъ и склоненъ къмъ умствени занятия. Още отъ малъкъ, баща му го дава на училище.

Първоначалното си образование получилъ отъ даскалъ Мариинъ Ст. Петровъ, после отъ Иванъ п. Стефановъ (и двамата отъ г. Котелъ) и следъ тѣзи учители е следвалъ и при стария поетъ и учитель, Добри Чинтуловъ отъ г. Сливенъ.

Следъ като е завършилъ образованието си, започва да работи заедно съ баща си кожухарство. Но тукъ неговата любознателность не изчезнала. Той снабдилъ кожухарницата съ българска книжнина, и доставялъ четиво и на съгражданитѣ си. Стариятъ Петко Р. Славейковъ, който не веднъжъ е идвалъ въ Ямболъ, е гостувалъ у Ат. Кожухарова и му оставялъ книги за разпространение.

Единъ день отишле първенцитѣ на Ямболъ при баща му и заявили: „Бай Михале, ний ти искаме момчето — да ни бжде даскалъ“. Зарадвалъ се бай Михалъ, а не по-малко неговия синъ, това е било мечтата му отъ детинство. Ний вече го виждаме учитель на децата на ямболци. Условията, които му създава неговата служба, му давали възможность да обогати жадния си за познания умъ. Изучава основно черковно славянския, гръцкия и руския езици. Библиотеката му била пълна съ български, славянски, гръцки и руски книги. (По време на освободителната война, турцитѣ сж я унищожили). Често той е ходилъ въ „Панковото кафене“ — бившето читалище „Пробуда“, дето се е събирала тогавашната интелигенция и се разисквали обществени въпроси.

Повече отъ трийсеть години, години на упорита строителска работа, прекара покойниятъ голѣмъ ямболецъ между стенитѣ на скромното училище при църквата „Св. Георги“, върху развалинитѣ на които днесъ се издига могжщия корпусъ на нашата прогимназия. И сжщо както това училище лежи погребано подъ тѣлото на своя жизнерадостенъ израстъкъ, така и тоя, който бѣше дълги години негова душа и неговъ умъ, спи вѣчния си сънь подъ разрастналото тѣло на родния си градъ.

Ат. Кожухаровъ, именуванъ обикновено „Даскалъ-Атанасъ“, е единъ отъ неоценимитѣ учители и възпитатели на поколенията, които растѣли съ идеалитѣ на борбата за духовно и политическо освобождение. Неговата просвѣтна и обществена дейность го поставятъ въ първитѣ редове на народнитѣ будители, които вдъхнаха душа на едно мжченическо племе и направиха възможни подвизитѣ на неговия устремъ къмъ свобода.

Готовъ вече за една обществена служба, той се впуща въ нея, но безъ шумъ. Завързва приятелство съ тогавашнитѣ дейци по възраждането и политическото ни освобождение. Завързва кореспонденция съ Любенъ Каравеловъ и Петко Славейковъ. Презъ 1858 година е дошелъ въ Ямболъ само за две денонощия Раковски. Свикалъ тайно събрание. Говорилъ е за освобождението на България и предложилъ щото интелигентнитѣ сили на Ямболъ да основатъ читалище. Такова се е основало, но до 1868 година е куцало. Отъ тая година нататъкъ начело на читалището заставатъ по-енергични хора. Избрали сж настоятелство, на което Даскалъ Атанасъ е станалъ подпредседатель. Това читалище скоро се обърнало на революционно училище. Пѣяли сж революционни пѣсни и сж чели вестницитѣ на българската емиграция.

Следъ освобождението Даскалъ Атанасъ билъ избранъ за кметъ, отъ която длъжность се отказалъ въ полза на Киро Георгакевъ. Впоследствие става директоръ на Руска болница, отъ която служба се отказалъ, за да се върне пакъ на учителската си професия.

Въ румелийско време е билъ опълномощаванъ за представитель на ямболското гражданство на редовнитѣ годишни законодателни сесии въ гр. Пловдивъ. Умира като народенъ учитель презъ 1888 год. Последнитѣ дни отъ неговия животъ сж го заварили въ пълна материална нищета.

Тлѣннитѣ останки на покойника сж погребани въ старитѣ каргунски гробища, дето се строи сега новъ кварталъ.

За увѣковѣчаване паметьта на починалия ямболски народенъ труженикъ, училищното настоятелство е наименовало новопостроената презъ 1924 год. прогимназия, въ II отдѣлъ на Ямболъ, *Народна прогимназия Даскалъ Атанасъ Кожухаровъ.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Отъ нѣколко години насамъ у нѣкои патриоти съграждани се е породила идеята за въздигане на единъ паметникъ за увѣковѣчаване паметьта на трагично загиналитѣ четири души революционери, обаче, и до днесъ идеята не е турена въ изпълнение.

Преди десетина години покойния кметъ Никола п. Ивановъ, който е билъ единъ отъ дейцитѣ по революционното дѣло, купилъ е за смѣтка на общината едно мѣсто на ул. „Батембергъ“, до моста за гарата и тамъ се пренесоха и положиха тържествено останкитѣ на покойницитѣ Надъ гроба на тѣзи мжченици днесъ стърчи дървенъ кръстъ и то безъ надписъ!

Презъ 1908 година, по инициативата на бившия кметъ Ал Миновъ, се образува единъ комитетъ за въздигане на паметникъ, обаче и до днесъ нищо не е направено.

Старитѣ народи сж отдавали божествени почести на героитѣ си, а днесъ часть отъ нашата интелигенция, едни сж упоени отъ славолюбие и богатство, други изучаватъ декаденството на западъ и денонощно прелистватъ книгитѣ на Марксизма, четатъ и учатъ Нитче, Горки, Толстой и др., а за своето си нищо не знаятъ, нищо не вършатъ.

Патриотически дългъ е на тѣзи, които днесъ даватъ тонъ на общественитѣ ни работи да се застжпятъ да увѣковѣчатъ паметьта на загиналитѣ, чрезъ въздигане на единъ паметникъ. Чувството на патриотизма у ямболчанина не е угаснало И днесъ е готовъ да поднесе лептата си за такава благородна и висококултура цель, стига да има кой да вземе инициативата[1].

---

[1] Идеята за въздигане на единъ паметникъ за увѣковѣчаване паметьта на трагично загиналитѣ четири души революционери, която и до днесъ не бѣше турена въ изпълнение, е вече подета и най-късно до идния Петровдень, 1929 год. ще бжде осжществена.

Сегашния общински кметъ, Ст. Митевъ, който полага усилени грижи и старания относно благоустройството на цѣлия ни градъ, завзелъ се е сериозно, украсилъ е вече избраното мѣсто за въздигане на паметника, като е наредилъ

ХИМНЪ НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО.

Н—народе милий, ти, следъ дълги мжки:
Е—ехидно трепанъ, битъ, моренъ съсъ сѣчъ,
Г—горенъ, убиванъ съ ятагани, съ пушки. . .
О—освободенъ си — ти не си робъ вечъ!
В—вѣкове петь, ти пъшка въвъ неволи,
О—обвзетъ отъ сълзи, въ болки задушенъ
И—и мрѣше грозно, но Богъ не изволи —
М—мъртавъ робъ д'останешъ—вѣчно оскверненъ.
П—побѣлялъ старецъ отъ Атона викна. . .
Е—екътъ му: „чада болгари сме ний“. . .
Р—раздвижи всички и борбата екна,
А—а бойна тржба, гръмна въ планини.
Т—ти тръгна. . . рече: „ахъ свобода мила!“
О—отритна робския хомотъ движимъ;
Р—разби тиранска звѣрска воля гнила,
С—светна, се пръсна, като буенъ димъ.
К—кръвени робъ скокна, очи отвори. . .
О—опаса ножа, грабна пушка, мечъ! . . .
В—врага кръвникъ, почна жени да пори. . .
Е—ехъ Боже, хвана се ужасна сѣчь. . .
Л—ливади, ниви бѣха въ кръвь облѣни
И—и всичко тлѣнно стана пепель, прахъ!

и съ съдействието на енергичния градски архитектъ Тр. Гюлевъ се е построилъ единъ паркъ въ най-красивата часть на града.

Предъ очитѣ на пжтника, влизащъ въ града, се изпречва единъ паркъ отъ 580 кв. м., ограденъ съ желѣзни пармаклъци поставени върху дѣлани айтоски цоколи.

Парка е украсенъ съ градински цвѣтя и въ срѣдата на мѣстото за паметника, дето сж положени коститѣ на обесенитѣ четирма революционери, е построена също желѣзна ограда върху гроба

Отъ досегашнитѣ дѣла на кмета, гражданството се увѣри въ неговитѣ добри начинания и ще се надѣва въ скоро време да види осжщественъ общиятъ идеалъ, за да отдаде своитѣ божествени и патриотични почести на героитѣ си.

Ч—черкези, турци и араби черни,
Е—еднакво колѣха деца безъ страхъ. . .
С—смилилъ се намъ тогази, Тозъ Царь Руски. . .
Т—той гордо викна на Султана: „стой!“
В—вразитѣ ни — пълчища диви турски,
О—отчайно моляха пророка свой,
А—а цариградскитѣ стени трептяха.
Л—лице намуси, турския Султанъ. . .
Е—европа млъкна, българки запѣха,
К—кавали медни, екна по Балканъ!
С—свърши се всичко и Българ'я клета,
А—ако и кървава, но жива вечъ. . .
Н—невидимо отъ благодарность взета,
Д—държи днесъ стѣга[1], вика ни съ тазъ речь:
Р—„развивай се, ликуй народъ свободенъ
В—въвъ тоя славенъ и тържественъ день!
Т—ти славно вечъ гони завѣтъ народенъ —
О—освобождене . . брата свой робенъ!“
Р—радвай се българино, тържествувай
И—и вѣчно Царя, Този. . . споменувай!

Ж. А. Върховски.

---

[1] Знаме, байракъ.